Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

David Ficko

(Ne)usklajenost staršev pri vzgoji otrok

Diplomsko delo

Ljubljana, 2018

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

David Ficko

(Ne)usklajenost staršev pri vzgoji otrok

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Ljubljana, 2018

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojim staršem, ki so mi omogočili študij in mi stojijo ob strani v vseh preizkušnjah.

Anamarie, hvala da verjameš vame in me vzpodbujaš.

Mentorju doc. dr. Milku Poštraku za vse nasvete in pomoč.

POVZETEK

Tematika vzgoje in vzgojnih stilov je pomembno področje v socialnem delu. Menimo, da je pomembno raziskovati prevladujoče vzgojne stile in razmerja moči v družinah, saj lahko na ta način kot socialni delavci pomagamo družini pri odpravljanju različnih konfliktov, neuspešni komunikaciji in nenazadnje tudi pri razumevanju različnih odklonskih vedenj mladostnikov. V teoretičnem uvodu predstavljamo opredelitev pojma mladih in kratek zgodovinski pogled na razumevanje mladih. Nato predstavimo obdobje adolescence in postadolescence, socializacijske procese in vpliv družinskega okolja na odraščanje.

V nadaljevanju se posvetimo razumevanju različnih definicij vzgoje in predstavimo elemente, ki jih določajo: avtoriteta, vloge, ukrepi in komunikacija. Vse štiri elemente predstavimo znotraj najpogostejše klasifikacije treh vzgojnih stilov: avtoritativnega, avtoritarnega in permisivnega. Nekateri avtorji dodajajo še četrto variacijo, ki jo imenujemo kaotična vzgoja.

S pomočjo empiričnih podatkov bomo odgovorili na zastavljena raziskovalna vprašanja, ki nas zanimajo. V ospredju je vprašanje o prevladujočih vzgojnih stilih, ki jih starši uporabljajo. Pri tem nas zanima, če v družinah vlada dominacija bodisi očeta bodisi matere in ali je vzpostavljen sistem, ki omogoča sodelovanje oz. usklajenost med staršema v odločanju o vzgoji.

Ključne besede: mladostništvo, vzgojni stili, usklajenost, avtoriteta, komunikacija, odgovornost

Title: (Dis)harmony of the parents in upbringing

SUMMARY

The subject of education and parenting styles is an important area in social work. We believe that it is important to explore the prevailing parenting styles and relations of power in families. In this way, as social workers, we can help the family to deal with various conflicts, failing communication, and understanding the different deviant behaviour of adolescents. In the theoretical introduction, we present a definition of the concept of young people and a brief historical view of the understanding of young people. Further on we will present the period of adolescence and post-adolescence, socialization processes and the influence of the family environment on growing up.

Further on we will focus on understanding different definitions of upbringing and present the elements defined by them: authority, roles, measures and communication. All four elements are presented within the most common classification of three parenting styles: authoritative, authoritarian and permissive. Some authors add a fourth variation, called chaotic parenting.

Using empirical data, we will answer the research questions that are of interest to us. The focus is on the question of the prevailing parenting style used by parents. In this regard, we are interested in the family dynamics, the domination of either the father or the mother, and whether a system is in place that enables cooperation, coherence between parents in decision-making on parenting.

Key Words: adolescence, parenting styles, coherence, authority, communication, responsibility

PREDGOVOR

S študijem na Fakulteti za socialno delo sem se preko prakse soočil z različnimi starostnimi skupinami uporabnikov. Največji vtis in željo po raziskovanju je pri meni vzbudilo delo v Kriznem centru za mlade, kjer sem imel priložnost sodelovati z veliko skupino otrok in mladostnikov. Tam sem lahko opazoval družinske odnose, ter preko vedenj mladostnikov predpostavljal v katerih vzgojnih stilih so vzgajani. Pri tem so mojo pozornost pritegnile predvsem razlike, ki sem jih zaznal v obnašanju otrok do očetov in mater, kar je bil povod za izbiro teme neusklajenosti staršev pri vzgoji.

V teoretičnem uvodu predstavljam obdobje mladostništva, socializacijske procese, vplive družinskega okolja na odraščanje in osnovne analitske tipe vzgojnih stilov. Slednje uporabim tudi v empiričnem delu, kjer z raziskavo poskušam odgovoriti na zastavljena raziskovalna vprašanja. Zanima me kako mladostniki ocenjujejo usklajenost svojih staršev, kateri vzgojni stili prevladujejo pri materah, kateri pri očetih in ali se pri tem pojavljajo razlike glede na spol otroka. Zanima me kateri vzgojni stili se pojavljajo pri starših v primerih usklajenosti in tudi v primerih neusklajenosti. Rezultati so uporabni v smislu razumevanja dinamike družinskih odnosov in dajanja povratnih informacij samim družinam.

Zavedamo se tudi pomanjkljivosti tovrstnih raziskav, saj je glede na časovno razpoložljivost in ostale okoliščine zelo težko v raziskavo zajeti celotno populacijo, zato se moramo zadovoljiti z interpretacijo rezultatov na podlagi vzorca.

KAZALO

1 TEORETIČNI UVOD ... 1
1.1 Mladi ... 1
1.1.2 Opredelitev pojma ... 1
1.1.3 Odraščanje ... 2
1.1.4 Socializacija ... 3
1.1.5 Vpliv družinskega okolja na odraščanje ... 4
1.2 VZGOJA ... 5
1.2.1 Definiranje vzgoje ... 5
1.2.2 Avtoriteta ... 7
1.2.3 Vloge ... 9
1.2.4 Kaznovanje (ukrepi) ... 10
1.2.5 Komunikacija ... 11
1.3 VZGOJNI STILI ... 12
1.3.1 Avtoritarni vzgojni stil ... 13
1.3.2 Permisivni vzgojni stil ... 13
1.3.3 Kaotični vzgojni stil ... 14
1.3.4 Avtoritativni vzgojni stil ... 15
1.4 Družina ... 16
1.4.1 Socializacija v družini ... 17
1.4.2 Komunikacija v družini ... 17
1.4.3 Hierarhija v družini ... 18
1.4.5 Neusklajenost staršev ... 19
2 PREGLED PROBLEMATIKE ... 21
3. METODOLOGIJA ... 23
3.1 Vrsta raziskave ... 23
3.2 Spremenljivke ... 23
3.3 Raziskovalni instrumenti in viri podatkov ... 24
3.4 Populacija in vzorčenje ... 24
3.5 Zbiranje podatkov ... 25
3.6 Obdelava in analiza podatkov ... 25
4 REZULTATI ... 26
4.1 Raziskovalno vprašanje: Kateri vzgojni stil uporabljajo očetje? ... 27
4.2 Raziskovalno vprašanje: Kateri vzgojni stil uporabljajo matere? ... 28
4.3 Raziskovalno vprašanje: Ali so starši pri uporabi vzgojnega stila usklajeni? ... 29
4.4 Raziskovalno vprašanje: Kateri vzgojni stil uporabljata starša v primeru, ko sta pri vzgoji usklajena? ... 30

4.5 Katere vzgojne stile uporabljajo starši, ko pri vzgoji niso usklajeni? 31
4.6 Spol in usklajenost..... 32
4.6.1 Raziskovalno vprašanje: Ali so starši deklic bolj usklajeni v vzgoji kot starši dečkov?..... 32
4.6.2 Raziskovano vprašanje: Ali je statistično značilna razlika med dečki in deklicami glede na to, kateri vzgojni tip prevladuje pri očetih?..... 33
4.6.3 Raziskovalno vprašanje: Ali je statistično značilna razlika med dečki in deklicami glede na to, kateri vzgojni tip prevladuje pri materah?..... 34
4.6.4 Raziskovalno vprašanje: Koliko je staršev, za katere mladostniki ocenjujejo, da pri vzgoji uporabljajo več kot en vzgojni stil?..... 36
5 RAZPRAVA 38
5.1 SKLEPI 43
5.2 PREDLOGI 44
6 UPORABLJENA LITERATURA..... 45
SPLETNI VIRI..... 46
7 PRILOGA..... 49
7.1 Anketni vprašalnik 49

KAZALO TABEL

Tabela 1: Spol anketirancev 26
Tabela 2: Starost anketirancev 27
Tabela 3 Prevladujoči vzgojni stil pri očetih 28
Tabela 4: Prevladujoči vzgojni stil pri materah 28
Tabela 5: Uporaba vzgojnih stilov v primerih usklajenosti 30
Tabela 6: Kombinacije vzgojnih stilov v primerih neusklajenosti 31
Tabela 7: Usklajenost staršev glede na spol otroka 32
Tabela 8: Uporaba vzgojnih stilov pri očetih 33
Tabela 9: Uporaba vzgojnih stilov pri materah 35
Tabela 10: Prevladovanje več vzgojnih stilov 36

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Spol anketirancev 26
Grafikon 2: Starost anketirancev 27
Grafikon 3: Prevladujoči vzgojni stil pri očetih 28
Grafikon 4: Prevladujoči vzgojni stil pri materah 29
Grafikon 5: Usklajenost pri uporabi vzgojnega stila 29
Grafikon 6: Uporaba vzgojnih stilov v primerih usklajenosti 30
Grafikon 7: Vzgojni stili pri neusklajenih starših 31
Grafikon 8: Kombinacije vzgojnih stilov med starši, ki so neusklajeni 32
Grafikon 9: Usklajenost staršev glede na spol otroka 33
Grafikon 10: Uporaba vzgojnih stilov pri očetih 34
Grafikon 11: Uporaba vzgojnih stilov pri materah 35
Grafikon 12: Prevladovanje več vzgojnih stilov 36

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 Mladi

1.1.2 Opredelitev pojma

Mladost se je kot obdobje med otroštvom in odraslostjo pojavilo v evropskem novem veku, ki je prispeval vzpon meščanskega individualizma in razbitje tradicionalnih socialnih povezav (Ule, 2008). Prvo empirično raziskavo na področju mladostništva je izvedel G. Stanley Hall. V knjigi z naslovom *On adolescence* je opisal stališča in vrednostne usmeritve tedanje ameriške srednješolske mladine. Hall je adolescenco opisal kot obdobje, za katero je značilno viharništvo, stresi in upori proti avtoritetam. Na podlagi tega se od takrat naprej uporablja izraz adolescenca kot sinonim za problematično življenjsko obdobje. Z razvojem industrijskih družb so se Hallove ugotovitve posploševale na večino mladih (Ule in Miheljak, 1995).

Na mladost je v največji meri vplivala modernizacija. V modernih družbah je prišlo do zanimanja za potek odraščanja mladostnikov, kar je prineslo ločitev otroštva in mladosti. Sodobne družbe ločujejo življenjski potek na različne med seboj ločene faze. Te faze so otroštvo, mladost in odraslost. V arhaičnih družbah so konec pubertete izenačevali z vstopom v odraslost. Ta prestop je bil velika sprememba v življenju ljudi, saj je prinesel različne odgovornosti, in tudi pravice. Sprejetje v odraslost je bilo zmeraj stvar socialnega preizkusa mladostnika, in ne le stvar rasti in starosti (Ule, 2008).

Ule Mirjana (2008) strne zgornje razmišljanje v enem stavku: »Če otroštvo pripada področju naravnega in odraslost področju družbenega in kulture, potem mladost pomeni predvsem prehod iz narave v kulturo, obenem pa tudi reproducira razliko narava/kultura.«

V novejših raziskavah prevladujejo različni pogledi na mladino. V ospredju sta predvsem dva pogleda. Namesto znanstvenega pomena mladine, ki je splošno sprejet, predlaga J. J. Arnett (2000) pojem »prehod v odraslost« (*emerging adulthood*). V obdobje mladih Arnett ne šteje mladostnikov, starih med 10 in 17 let, saj jih tretira kot adolescente, ki so v obdobju srednješolskega izobraževanja in bivanja pri starših. Naslednje obdobje, v katerega šteje mladostnike, je med 18. letom in traja do 25. oziroma 29. leta. To obdobje imenuje »dolgo obdobje med biološko zrelostjo in stabilnim prevzemanjem vlog odraslih«. Za to obdobje je po Arnettu značilno raziskovanje identitete in pogoste spremembe pri šolskih, zaposlitvenih in ljubezenskih aspektih življenja mladostnikov (Lavrič, 2010).

1.1.3 Odraščanje

1.1.3.1 Adolescenca

John R. Gillis je v knjigi *Mladina in zgodovina* odkritje adolescence uvrstil v obdobje med 1870–1900, ki ga je predstavil v poglavju *Fantje so pač fantje: odkritje adolescence*. Odkritje je pripisal srednjemu razredu, ki so kot prvi razred izkusili upad otroške umrljivosti. Angleške družine so v šestdesetih in sedemdesetih letih devetnajstega stoletja začele omejevati število otrok v družini. Visoka rodnost se je spremenila v nizko. Posledično so starši z otroki ravnali enakovredno, brez predsodkov glede vrstnega reda po rojstvu. Podaljšalo se je obdobje odvisnosti od staršev, saj so dekleta ostala doma do poroke pod nadzorom staršev. Starši so fantom dopustili več avtonomije. Poudarek so dali na srednješolsko izobraževanje, ki je bilo takrat še v vzponu, zato je srednji razred postal odvisen od srednjih šol, da si je zagotovil prihodnost svojih otrok (Gillis, 1999). Vidimo lahko, da so družbene spremembe povzročile tudi spremembe v družinskih odnosih. Dejstvo, da so bili fantje v družini obravnavani drugače kot dekleta, nakazuje na to, da so bile tem razlikam prilagojena tudi pravila, meje in ukrepi. Te pa razumemo kot bistvene elemente in sestavne dele vzgojnih stilov.

Pomemben prispevek k pojmovanju adolescence je prispeval tudi Erik Erikson. Njegova teza temelji na konceptu identitetne krize, ki predstavlja neravnotežje v posameznikovi predstavi o sebi, ki se prepleta z iskanjem sebstva in s preizkušanjem socialnih vlog. Za uspešno predelavo krize adolescence so značilni reorganizacija osebnosti ter zrelejši odnosi do vrstnikov in vrstnic, avtoritet in institucij (Ule in Miheljak, 1995).

O identiteti razmišlja takole: »Proces oblikovanja identitete je videti kot ureditev, ki razvija samo sebe, ki jo postopoma zgradijo zaporedne sinteze jaza in prekristaliziranja v otroštvu; je ureditev, v katero se druga za drugo integrirajo konstitucijske zasnove, svojevrstnosti libidinalnih potreb, prednostne sposobnosti, pomembne identifikacije, učinkoviti obrambni mehanizmi, uspešne sublimacije in uresničujoče se vloge« (Erikson, 1973, str. 144).

1.1.3.2 Postadolescenca

Za pojmom adolescence se je v šestdesetih letih razvil še pojem postadolescenca. Pojem se umešča pred obdobje odraslosti. Razvil ga je Kenneth Keniston, in sicer v obdobju študentskih nemirov na ameriških univerzah. Obdobje postadolescence je Keniston uvrstil med 20. in 24. leto starosti. Kot je za obdobje adolescence značilna identitetna kriza, se

osebnostna in identitetna kriza pojavi tudi v obdobju postadolescence. Keniston jo opisuje kot prvo pravo identitetno krizo, s katero se vzporedno lahko pojavljajo problemi identifikacije, psihološki problemi ter iracionalno in nevrotično vedenje. Pogoj za pojav postadolescence je uspešno razrešeno obdobje adolescence. Kenistonove ugotovitve lahko razumemo kot novo življenjsko obdobje, ki ga je razvila študentska mladina šestdesetih let prejšnjega stoletja (Ule in Miheljak, 1995).

1.1.4 Socializacija

Glede na to, da diplomsko delo temelji na preučevanju mladostnikov in vzgojnih stilov, ne moremo mimo procesa, v katerega je človek vpet že od rojstva, imenovanega socializacija. Pomembno je, da razlikujemo med pojmoma socializacije in vzgoje, zato predstavljamo vsakega posebej.

Milko Poštrak definira socializacijo kot proces učlovečenja. To se dogaja s procesi, v katerih po stopnjah posamezno bitje prevzame in se nauči vzorcev obnašanja ter vsega ostalega, kar sestavlja tkivo fenomena, imenovanega družba. Dodaja pojem inkulturacije, ki poskuša poudariti predpostavko, da se vsako človeško bitje »nauči« večine sestavin (znanj, verovanj, običajev itd.), ki sestavljajo tkivo določene kulture dane skupnosti ljudi (Poštrak, 1996).

Podobno tudi Margaret Mead razmišlja o socializaciji kot nizu občečloveških zahtev, ki jih človeške družbe polagajo na človeka, inkulturacijo pa kot proces učenja določene kulture v njeni edinstvenosti (Naterer, 2013).

Socializacija je potemtakem proces, ko mlado bitje od prvih dni življenja včlenimo v neko družbeno skupino, prek katere si osvaja tisto kulturo (način mišljenja, govora, način medsebojne komunikacije, znanja, prepričanja, čustvovanja, vrednotenja, uporabo materialnih dobrin, delovna področja itd.), ki jo ta skupina nosi in ki je del širšega kulturnega območja (Bergant, 1994, str. 16).

Glavno razliko med socializacijo in vzgojo prepoznavamo v načrtnosti obeh procesov. Pri socializaciji gre za nenačrten proces, pri vzgoji pa za načrtnega, saj ga izvajamo z določenim namenom. Zato lahko rečemo, da je vzgoja ustvarjanje družbenega bitja, socializacija pa nastajanje družbenega bitja.

1.1.5 Vpliv družinskega okolja na odraščanje

Mladostnik je v obdobju odraščanja podvržen vplivom družine, v kateri živi. Družina vpliva na vse dejavnike, s katerimi se mladostnik sooča v mladosti (identitetna kriza, vzpostavljanje samopodobe). Je okolje, v katerem mladostnik preživi največ časa in razvije čustvene navezanosti že od ranega otroštva naprej. Čustvena bližina med staršem in otrokom se ohrani vse do odraslosti.

Prva raziskovalca navezanosti med otrokom in starši sta bila John Bowlby in Mary Ainsworth. John je na podlagi svojih raziskav izdal trilogijo z imenom *Attachment Trilogy*. Po splošni teoriji motivacije in vedenjske regulacije, ki jo navede v prvi polovici, nadaljuje in uporabi te zamisli v drugi polovici, kjer opisuje navezanost med dojenčkom in materjo. Navezanost opisuje kot vedenje, katerega evolucijska funkcija je zaščita otroka pred nevarnostjo. Pri tem ima navezanost svojo lastno motivacijo, ki ni povezana s sistemi parjenja in hranjenja. Čeprav dojenčki usmerjajo signale, ki spodbujajo bližino dokaj enakomerno do vseh negovalcev, se ta vedenja vedno bolj osredotočajo na primarne osebe, ki so odzivni na dojenčkov jok in so vključeni v socialno interakcijo z njim. Prve oblike navezanosti med staršem in otrokom se razvijejo že v prvem letu starosti in trajajo do konca odraščanja (Bretherton, 1992).

Bowlby v drugem delu trilogije razširi svoje ideje. Kaže na to, da so znotraj notranjega delovnega modela sveta poglavitni modeli sebstva in osebe navezanosti. Ti delovni modeli, pridobljeni z medosebnimi vzorci, se dopolnjujejo. Če oseba navezanosti prepozna otrokove potrebe po udobju in zaščiti ter hkrati upošteva otrokove potrebe po samostojnem raziskovanju okolja, bo otrok verjetno razvil notranji model sebe kot cenjenega in zanesljivega. V nasprotnem primeru, če je starš večkrat zavrnil dojenčkove poskuse za udobje ali raziskovanje, bo otrok verjetno ustvaril notranji delovni model sebe kot manjvrednega ali nesposobnega. S pomočjo delovnih modelov otroci napovedujejo verjetnost obnašanja oseb navezanosti in načrtujejo lastne odzive.

V delu, imenovanem *Separation,* Bowlby razkriva tudi vlogo notranjih delovnih modelov pri medgeneracijskem prenosu vzorcev navezanosti. Posamezniki, ki odrastejo v relativno stabilne in samostojne osebe, imajo starše, ki jih podpirajo in so v pomoč, ko jih potrebujejo, ampak hkrati tudi spodbujajo avtonomijo. Takšni starši ne le, da se ne odzivajo zgolj na precej odkrito komunikacijo svojih lastnih modelov samega sebe, njihovega otroka in

drugih, temveč otroku nakazujejo, da so ti delovni modeli odprti za vprašanja in revizijo (Bretherton, 1992).

Povezava med stili navezanosti in vzgojo

Raziskava iz leta 2015 je pokazala, kakšen vpliv imajo tipi navezanosti pri starših na vzgojne stile, ki jih uporabljajo. V raziskavo je bilo vključenih 74 staršev iz Romunije (46 žensk in 28 moških) z otroki, starimi med 4 in 8 let. Najprej so pridobili podatke o tipih navezanosti pri starših in vzgojnih stilih, ki jih uporabljajo, da bi lahko določili statistično pomembne pozitivne ali negativne korelacije. Rezultati so pokazali, da je varna navezanost na partnerja in odzivna skrb povezana z avtoritativnim vzgojnim stilom, in ni povezana z avtoritarno in permisivno vzgojo. Statistična analiza podatkov omenjene raziskave je potrdila glavno hipotezo, in sicer da tipi navezanosti pri odraslih vplivajo na prevzete vzgojne stile. Rezultati so pokazali pozitivno korelacijo med varno navezanostjo in avtoritativnim vzgojnim stilom ter pozitivno korelacijo med ne-varno navezanostjo in permisivnim vzgojnim stilom (Nanu, 2015).

Varna navezanost in zmožnost za odzivno skrbništvo, daje staršu sredstva, potrebna za zagotovitev ne samo varnega zatočišča v času grožnje, temveč tudi varno bazo, s katere je možno raziskovanje. Zanemarjanje ali neupoštevanje staršev, brezbrižnost ali brutalna disciplina zapustijo svoj znak v čustvenem krogu in vodijo k sprejetju sekundarnih strategij navezanosti, npr. anksiozna ali izogibna navezanost (Mikulincer, Shaver in Pereg, 2003).

1.2 Vzgoja

1.2.1 Definiranje vzgoje

O vzgoji so razmišljali že grški filozofi. V dialogu *Protagora* Platon zapiše, da verjame v vzgojo, saj lahko z njo vplivamo na bodoče rodove, ne verjame pa v obstoj poklicnih vzgojiteljev. Sigmund Freud je o vzgoji trdil, da je biti vzgojitelj nemogoči poklic, saj nikoli ne moreš predvideti izida oz. rezultata. Podobno se tudi ostali psihoanalitiki strinjajo, da pri vzgoji ne moremo najti vzročnih razmerij, saj je pri delu vedno dejavnik nezavednega, ki lahko spremeni naš namen vzgoje (Millot, 1983).

Peček Čuk in Lesar (2009) zato pravita, da je potrebno, da se oseba, ki je v vlogi poklicnega vzgojitelja, zavestno odloča preučevati in razumeti mehanizme nezavednega in to vpletati v svojo pedagoško prakso. Pri tem mora uporabljati znanstvena spoznanja o vzgoji.

Ko pa govorimo o vzgoji staršev, ne moremo reči, da so dolžni pri svoji vzgoji upoštevati vse te dejavnike. Rečemo lahko, da jih pri njihovem delu omejujejo le pravne norme v družbi, kar privede do uporabe raznolikih pristopov.

Definicije vzgoje so opredeljene na podlagi različnih vidikov in jih lahko razdelimo v dva sklopa nasprotujočih si parov (Peček Čuk in Lesar, 2009, str. 23):

- Nekateri definirajo vzgojo z vidika procesa in drugi z vidika rezultata oz. učinka.
- Nekateri definirajo vzgojo z vidika opisa metod in aktivnosti, s katerimi dosežemo vzgojni cilj, drugi z vidika tega, katere cilje, vrednote, lastnosti posameznika želimo razviti z vzgojo.
- Nekateri definirajo vzgojo z vidika namena vzgojitelja, drugi z vidika učinka njegovega delovanja na vzgajanca.
- Nekateri definirajo vzgojo kot ravnanje vzgojitelja, drugi kot spremembe v vedenju vzgajanca.

Vzgojo lahko razdelimo na intencionalno in funkcionalno. Taka delitev nakazuje namernost vzgojnega učinkovanja. Z *intencionalno vzgojo* želimo doseči namerne in zavestno določene cilje s premišljenimi postopki in sredstvi. Taka vzgoja se pojavlja v različnih institucijah: vrtcu in šoli, kjer so natančno določeni vzgojni cilji. *Funkcionalna vzgoja* pa se pojavlja preko nenamernih dejavnikov iz okolja, ki imajo vzgojni učinek. To so lahko različni mediji, navade in običaji, s katerimi se mladostnik srečuje skozi odraščanje.

Pri definiranju vzgoje je treba omeniti tudi vpletenost nezavednega. Pri vzgoji, ki jo lahko razumemo kot intencionalno ali funkcionalno, se vedno pojavlja medosebna komunikacija. Čeprav je večina definicij vzgoje intencionalna, se v komunikaciji vselej pojavljajo tudi nezavedni dejavniki, ki vzporedno vplivajo na pričakovani izid vzgojiteljevega delovanja. Psihoanaliza opisuje pojav nezavednega kot zelo kompleksen pojav, ki se pojavlja v človeku zunaj zavestnega dosega in ga je nemogoče povsem odpraviti. Pri vzgoji ta pojav ni le enosmeren, ampak je podvržen vplivu več oseb, ki skupaj tvorijo vzajemno nezavedno. Od tega je odvisna stopnja navezanosti oseb, stopnja strinjanja, zaupanja itd., kar se v psihoanalizi imenuje transfer. Na tem pa končno temelji avtoriteta vzgojitelja (Kroflič, 1997).

Z razumevanjem in vključevanjem pojava nezavednega si je mogoče razlagati razlike, ki jih lahko vzgojitelj doživlja pri delu z različnimi otroki. Pri tem mislimo na uspešnost

komunikacije in pristopov, ki jih intencionalno uporabljamo dosledno, ampak vseeno doživljamo različne vzgojne rezultate. Vzgoja kot intencionalen proces poraja še druga vprašanja. Pogosto jo opravičujemo kot skrb za otroka, ki je do svoje zrelosti za samostojno življenje odvisen od vzgojitelja, zato mora slediti njegovim pravilom in biti poslušen. Tako razmišljanje lahko hitro razumemo kot razlog za manipulacijo (Peček Čuk in Lesar, 2009).

Kroflič (1997) pravi, da je manipulacija v nevtralnem smislu večinski del vzgoje, saj je vzgojitelj tisti, ki določa vrsto komunikacije in cilje, ki jih želi doseči, otrok pa običajno ne razume točnega namena vzgojiteljevega delovanja. V določenih primerih z otrokom sploh ne razpravljamo, ampak od njega zahtevamo upoštevanje naših pravil (npr. pravila na cesti). Vseeno pa je manipuliranje lahko škodljivo za otrokov razvoj. To se dogaja v primerih, ko otroku dajemo ali odvzemamo ljubezen z namenom discipliniranja; ko je otrok povsem odvisen od vzgojitelja zaradi moči avtoritete, ampak je kljub temu ne zmanjša; ko vzgojitelj vsiljuje norme in pravila kot edine pravilne (Peček Čuk in Lesar, 2009).

1.2.2 Avtoriteta

Vprašanje manipulacije je povezano tudi z vrsto avtoritete, ki jo vzgojitelj uporablja pri svoji vzgoji. Ob besedi avtoriteta se lahko spomnimo na nekoga, ki ima moč, veljavo, vplivnost. Poznamo pa tudi drug pogled na avtoriteto, ko s tem apeliramo na osebo, ki poseduje znanje in vrednote, jo cenimo in jo želimo posnemati. Torej lahko v prvem pomenu besede vidimo dvoplastno strukturo, ki je lahko pozitivna ali negativna.

S tem mislimo na to, da je oseba, »ki je v poziciji avtoritete« (Gogala 2005), odgovorna za to, na kakšen način bo svojo moč izrabila. Izrabi jo lahko v svoje namene, torej manipulativno, lahko pa tudi v dobro vseh. Tako nekateri avtorji delijo avtoriteto na dva tipa:

- *Biti na poziciji avtoritete*: tisti, ki je v vlogi avtoritete, ima pravico za ukazovanje in postavljanje pravil, podrejeni pa je dolžan pravila upoštevati.
- *Biti avtoriteta*: oseba, ki poseduje znanje in se je na njega mogoče zanesti.

Tradicionalno se je avtoriteta institucionalnih vzgojiteljev dojemala kot obojestranska. Oseba, ki je bila na položaju, je že z samim položajem prevzela absolutno avtoriteto. Tako se jim je pripisala pravica ukazovanja in uporabe moči ter sočasno tudi znanje, ki je bilo posredovano podrejenim.

V vzgoji se avtoriteta pojavi tudi, če je nočemo in tudi takrat, ko želimo otroka vzgajati »svobodno« brez meja in zahtev. Ta pojav dobro utemelji Robi Kroflič (1997): vsak otrok se rodi s primanjkljajem znanj in sposobnosti za samostojno življenje. Zato otrok potrebuje »pomembnega Drugega« (v socialnem delu spoštljivega in odgovornega zaveznika) in s tem podreditev avtoriteti. Tudi, če bomo otroka vzgajali brez postavljanja meja in ga na ta način vzpodbujali k svobodnemu življenju, bo to razumel kot ukaz, da mora biti svoboden.

V pedagoškem vidiku so se pojavili trije značilni stili avtoritete (*ibid.*):

- Apostolska avtoriteta.
- Prikrita avtoriteta.
- Samoomejitvena avtoriteta.

Apostolska avtoriteta temelji na svetopisemskih odnosih med Jezusom, apostoli in učenci. Jezus izbira svoje učence naključno in jih spreobrne. Apostoli so smatrani kot ljudje, ki bodo Jezusov nauk ponesli v svet in ga širili. Odnosi in razporeditev vlog je že v izhodiščnem položaju predpostavljena, saj temelji na principu Bog – apostoli – verniki. Na ta način apostoli nimajo pravice podvomiti v Jezusovo kompetentnost, saj je bil poslan od Boga, da širi svoj nauk (*ibid.*).

Podobno si lahko zamislimo družinsko situacijo, ko je starš v vlogi tistega, ki ima moč in poseduje vso znanje in kompetence, ki jih otrok potrebuje. Že zaradi svojega položaja zahteva otrokovo polno poslušnost in podrejenost. Apostolsko avtoriteto lahko uvrstimo v prvo točko zgornje delitve – biti na poziciji avtoritete.

Prikrita avtoriteta se v pedagoškem svetu pojavi v drugi polovici dvajsetega stoletja. O njej je prvi pisal J. J. Rousseau v knjigi *Emil ali o vzgoji*. Njegov pogled na vzgojo temelji na predpostavki, da otrok sam po sebi ni grešen in pokvarjen, ampak ga takega naredi okolje, v katerem živi. Predlaga vzgojo, ki temelji na vzgledu, in se osredotoča na to, da iz okolja, v katerem otrok odrašča, izloči vse dejavnike, ki bi lahko negativno vplivali na otrokovo osebnost. Rousseau želi na ta način doseči, da otrok začuti efekt svobode, ki je po njegovem mnenju nujno potreben za zdrav razvoj otroka (Kroflič, 1997).

Samoomejitvena avtoriteta predstavlja koncept, s katerim želi avtor preoblikovati oziroma dopolniti zgoraj omenjena modela avtoritete, ki sta se izkazala za neprimerna oz. neuspešna. Kroflič poda jasna pravila, po katerih bi se naj ravnali v procesu vzgoje, da bi se lažje približali »vzgoji svobodne osebnosti«. Taka vzgoja vsebuje naslednje elemente:

Vzpostavitev čustveno stabilnega odnosa; spodbujanje otrokovih socialnih stikov; spodbujanje otrokovega moralnega razsojanja; vključevanje otroka v procese dogovarjanja. Pri vsem tem je pomemben že omenjen pojav, ki ga v psihoanalizi imenujemo transfer. Transfer omogoči, da otrok v odnosu zaupa vzgojitelju, saj je ta v vlogi osebe, vredne zaupanja. To je zelo dobrodošlo, dokler vzgojitelj želi, da otrok sledi njegovi avtoriteti. Transfer postane ovira, ko vzgojitelj želi otroka vzpodbuditi, da prevzame bolj enakovredno vlogo v odnosu. Dokler se popolna transferna navezava v odnosu ne odpravi (ko otrok razume, da je učitelj ali starš lahko zmotljiv), do takrat se otrok ne bo moral osamosvojiti (Kroflič, 1997).

1.2.3 Vloge

Vzgojne stile lahko primerjamo z orodji oz. s koncepti, ki se v socialnem delu uporabljajo pri delu z uporabniki. Dejstvo je, da se odnos med staršem in otrokom ne more primerjati z odnosom med socialnim delavcem in uporabnikom, oba pa vseeno temeljita na medosebni interakciji in sta si v smislu vodenja zelo podobna. Zato lahko koncepte prenesemo tudi na vzgojo in si jih razložimo na primeru temeljnih vzgojnih pristopov.

V stroki socialnega dela je temeljni pristop pri delu z uporabniki koncept delovnega odnosa. Sestavlja ga sedem elementov: dogovor o sodelovanju, instrumentalna definicija problema, osebno vodenje, perspektiva moči, etika udeleženosti, ravnanje s sedanjostjo in znanje za ravnanje. V začetku delovnega odnosa z uporabnikom se izvede dogovor o sodelovanju, ki vsebuje več pomembnih elementov: pristanek za sodelovanje tukaj in zdaj, dogovor o času, dogovor o tem, kako bomo delali, in razdelitev vlog. Socialni delavec najprej opiše svojo vlogo in nato še vlogo vseh udeleženih v problemu. Vloga uporabnikov se definira kot odgovornost za soustvarjanje rešitev. S tem se zagotovi, da so vloge v odnosu že v začetku razvidne (Čačinovič Vogrinčič, 2007).

Eric Berne, ki je razvil transakcijsko analizo v psihoterapiji, predstavlja tri vrste stanj oz. vlog, ki se pojavljajo v posameznih enotah komunikacije, imenovane »transakcija«: vloga Starša, Odraslega in Otroka. Vsako stanje predstavlja koherentni sistem misli in občutkov, ki jih kažejo ustrezni vzorci vedenja. Na podlagi njih lahko sklepamo o notranjih procesih osebe. V vlogi Starša se oseba počuti, misli in obnaša na podoben način kot starši ali kot drugi pomembni starševski liki iz mladosti. Kadar vedenje, misli in čustva osebe ne izvirajo niti iz otroštva niti izposojene kopije starševskih likov, temveč so neposredni in ustrezni

odzivi na sedanjo realnost, je oseba v vlogi Odraslega. Vsak posameznik nosi s sabo tudi delčke otroštva. V stanju Otroka se počuti, misli in deluje na enak način, kot je to storil, ko je bil še otrok določene starosti (Johnsson, 2011).

Tako lahko analiziramo vloge v različnih tipih uporabljene avtoritete. Pri apostolski avtoriteti so vloge razvidne. Oseba, ki je na položaju, poseduje moč in znanje, s katerim je v vlogi tistega, ki ima nadzor nad vsem dogajanjem. Vloga in naloga otroka je v tem primeru upoštevanje vseh zahtev in navodil. V kontekstu Bernove opredelitve tukaj prevladuje stanje/vloga Starša, ki je pokroviteljski. Pri prikriti avtoriteti so vloge nerazvidne. Lažni občutek svobode, ki ga s tem damo otroku, povzroči »bolestno iskanje načina, kako si pridobiti starševsko naklonjenost, ne da bi poznal njihova pričakovanja v obliki jasnih (moralnih) zahtev« (Kroflič, 1997, str. 64). Kar pomeni, da otrok ne razlikuje med svojo vlogo in starševsko vlogo oziroma je niti ne razume.

S konceptom samoomejitvene avtoritete pa želimo doseči, da so vloge ves čas razvidne in tudi otroka vzpodbujati k temu, da sam zavzema aktivno vlogo pri kreiranju avtoritarnih razmerij, da bo tako lahko aktiven tudi pri osvoboditvenih procesih. V tem primeru uporabljamo vsa stanja jaza: v stanju Odraslega uravnavamo aktivnosti spoštljivega in odgovornega Starša ter ustvarjalnega in spontanega Otroka (Poštrak, 2015).

1.2.4 Kaznovanje (ukrepi)

Vzgojni proces je sestavljen tudi iz ukrepov oz. kazni. Ukrepi so lahko dogovorjeni, predvideni ali nepredvideni (Poštrak, 2003). Poznamo več oblik kaznovanja, katerih cilj je doseganje različnih namenov. Pri tem je treba poudariti, da o tem, kaj je kazen, ne odloča vzgojitelj, temveč mladostnik, deležen kazni. Tako je lahko določen ukrep (npr. pošiljanje učenca k ravnatelju) za nekega posameznika kazen, za drugega pa pozitivno doživetje, s katerim se bo lahko pohvalil pred sošolci. Zato je potrebno, da oseba, ki vzgojni ukrep izreka, dobro pozna otroka (Peček Čuk in Lesar, 2009).

1.2.4.1 Verbalno kaznovanje

Za verbalno kaznovanje pogosto uporabljamo več izrazov: graja, kreganje, zmerjanje. S tovrstnim kaznovanjem želi vzgojitelj v otroku vzbuditi zavedanje o svojem neprimernem vedenju. Verbalno kaznovanje lahko povzroči, da vzgojitelj v besu začne izpostavljati otrokove pomanjkljivosti, kar pa lahko vzbudi v otroku negativna čustva do sebe (Hauck, 1988).

Druga vrsta verbalnega kaznovanja je grožnja. Temelji na vzbujanju strahu pred negativnimi posledicami, ki jih bo prineslo neprimerno vedenje. Vzgojitelj ga uporabi z namenom nemudoma prekiniti ravnanje otroka (Peček Čuk in Lesar, 2009).

Med verbalno kaznovanje spadata tudi posmehovanje in molk. Oba sta škodljiva za otrokov razvoj, saj lahko poniževalne opazke otrok sprejema kot dejstva in se čez čas v skladu z njimi tudi vede (Hauck, 1988).

1.2.4.2 Fizično kaznovanje

Poleg verbalnega kaznovanja poznamo tudi fizično kaznovanje, ki je definirano kot vsako kaznovanje, pri katerem uporabljamo fizično moč z namenom, da bi posamezniku povzročili fizično bolečino in trpljenje. S fizičnim kaznovanjem nad otrokom izražamo moč, kar podira čustvene odnose in vzbuja željo po maščevanju. Mladostniku na ta način sporočamo, da je nasilje sprejemljivo in ga s tem spodbujamo k agresivnemu vedenju (Peček Čuk in Lesar, 2009).

1.2.4.3 Razlike med kaznovanjem in ukrepi

Z željo po razvijanju samoomejitvene avtoritete razumemo ukrepe kot dogovorjene posledice in prevzemanje odgovornosti za svoje ravnanje. Zato ne razmišljamo v smislu kazni in pohval, ampak smo osredotočeni na razvijanje avtonomnosti in odgovornosti mladostnika (Poštrak, 2015).

1.2.5 Komunikacija

O komunikaciji kot spiralnem približevanju govorita Klanšček in Kordeš. Najprej podata tradicionalno teorijo komunikacije: pogovor se začne takrat, ko oseba A pošlje osebi B informacijo, katere pomen je zaobsežen v njej sami. Informacija lahko govori o subjektivnem ali objektivnem svetu, ki jo potem uporabnik dekodira in ji da svoj pomen. (Jeriček Klanšček in Kordeš, 2001)

V nadaljevanju vključita v razmišljanje o komunikaciji vprašanje trivialnosti. V razmišljanju, ali je komunikacija trivialen proces, moramo najprej raziskati spoznanja kognitivne psihologije o spoznavnih procesih.

»Če je spoznavanje konstrukcija, stvaritev, ki nastane s konstrukcijskim procesom, in ne »registracija« »zunanjega« sveta, potem se lahko s spreminjanjem tega procesa spremeni človekovo spoznavanje« (*ibid*. str. 276).

Spiralno približevanje pomeni počasno spreminjanje udeležencev, ki so v interakciji. Značilnosti tovrstne komunikacije so: da je dovolj, da se eden od udeležencev v komunikaciji odloči za drugačen način spoznavanja, zavedanje, da je spiralno približevanje proces raziskovanja svojih meja, in ne spoznavanje objektivnega drugega, vztrajno obnavljanje pripravljenosti za spremembe in zavedanje, da bo komunikacija imela vpliv na oba udeleženca (*ibid*).

Pask razlikuje med pojmoma komunikacije in konverzacije. Komunikacijo opredeli kot prenos informacij po informacijskem kanalu, ki potekajo med oddajnikom in prejemnikom. Konverzacija med osebama pa poteka takrat, kadar skozi aktivno interakcijo izmenjujeta osebne koncepte, ki se dopolnjujejo ali razlikujejo, in pri tem ohranita medsebojne razlike (Šugman Bohinc, 1998).

Težave, ki se lahko pojavijo v komunikaciji: ukazovanje, opozarjanje in grožnje, moraliziranje, svetovanje in sugeriranje, poučevanje in navajanje logičnih argumentov, ocenjevanje, kritiziranje in sramotenje, dajanje imen in etiketiranje, interpretiranje, analiziranje in diagnosticiranje, priznavanje vrednosti, ohrabrevanje, simpatiziranje in podpora, spraševanje in navzkrižno zasliševanje ter umik, sarkazem in humor (Gordon, 1983).

1.3 Vzgojni stili

Najbolj razširjen model vzgojnih stilov je tipologija avtorice Diane Baumrind. Avtorica na podlagi opazovanj interakcije staršev s predšolskimi otroki navaja dve dimenziji vzgojnih stilov: zahtevnost – nezahtevnost in odzivnost – neodzivnost. Zahtevni starši od svojih otrok veliko zahtevajo in pričakujejo od otrok upoštevanje pravil, nezahtevni starši pa do otroka nimajo pričakovanj in nanj nočejo vplivati. Podobno je na drugi dimenziji, kjer so odzivni starši do svojih otrok sprejemajoči, neodzivni pa pretežno zavračajoči. Na podlagi teh dimenzij je avtorica razvila štiri vzgojne sloge: avtoritativni, avtoritarni, permisivni in nevpleteni. Avtoritarni slog je skupek zahtevnosti in neodzivnosti. Permisivni vključuje nezahtevnost in odzivnost. Nevpleteni je kombinacija nezahtevnosti in neodzivnosti. Avtoritativni pa predstavlja zahtevnost in odzivnost (Nanu, 2015).

Zaradi raznolikih pogledov in definicij vzgoje predlaga Poštrak (2015) delitev, pri katerem načine vodenja opišemo z najpomembnejšimi vidiki oz. sestavinami. Pri tem vzgojne stile razdeli v tri skupine: ukazovalni (avtoritarni), dogovorni (avtoritativni) in vsedopuščajoči stil (permisivni). Znotraj vsedopuščajočega vzgojnega stila, je smiselno govoriti o treh različicah: načrtni, razpuščeni in nemočni. Temeljne komponente, s katerimi analiziramo različne stile, so: razgovor, odgovornost, vloge in ukrepi.

V nadaljevanju bomo zaradi razširjenosti in lažjega razumevanja za imenovanje vzgojnih stilov uporabljali izraze: avtoritativni, avtoritarni in permisivni.

1.3.1 Avtoritarni vzgojni stil

Ta pristop so drugi avtorji poimenovali tudi kot represivni model. Represivni model predstavlja pristop, ki želi z vzgojo otroku vcepiti pravila, norme in vrednote, ki so v družbi sprejete, in ga tako pripraviti na nadaljnje življenje. Tovrsten model pojmuje otroka kot nepopolno in z izvirnim grehom zaznamovano osebo. Izhaja iz behaviorističnega modela razumevanja človekovega razvoja, ki pravi, da se otrok ne rodi s samonadzorom, zato ga je treba tega naučiti (Peček Čuk in Lesar, 2009). V tem pristopu se zato uporabljajo kazni in nagrade. Avtoriteta je v tem primeru apostolska (Kroflič, 1997).

Komunikacija v tem stilu je izključno enosmerna. Starši ne uporabljajo komunikacije za doseganje skupnih dogovorov, ki bi upoštevali želje vseh vključenih. Podajajo le pravila in ukaze, ki jih je treba upoštevati. Odgovornost je na videz obojestranska, v resnici pa jo ima le starš, ki se pri vzgoji upira na svoj položaj. Vloge so zato razvidne. Starši so v vlogi strokovnjaka in tistega, ki ve. Mladostnik je v vlogi podrejenega, tistega, ki je dolžan upoštevati ukaze in pravila, da bi postal »uporaben člen obstoječe družbe, če in ko bo sprejel njena pravila (Peček Čuk in Lesar, 2009). Ker se odgovornost ne prenaša na mladostnika, ne more razvijati samoomejitvene avtoritete (Poštrak, 2005).

1.3.2 Permisivni vzgojni stil

Pri drugih avtorjih najdemo imena kot so: razpuščeni, vsedopuščajoči ali tudi laisez-faire. Permisivni vzgojni stil predstavlja prepričanje, da se otrok po svoji naravi rodi dober. Treba mu je omogočiti svoboden razvoj, ki mu bo pomagal doseči svoj polni potencial. Vzgajati ga je treba s čim manjšo mero posredovanja, saj mu s tem omogočimo večjo svobodo.

Avtoriteta je v tem primeru prikrita, čeprav je na videz mogoče reči, da je ni (Peček Čuk in Lesar 2009). Odgovornost je odsotna. Komunikacija je vzpostavljena, vendar ne do te mere, da bi lahko govorili o konverzaciji, kot jo je poimenoval Pask. Ker ni dogovarjanja, so tudi ukrepi nejasno opredeljeni, zato mladostnik ne ve, kaj bo sledilo neupoštevanju dogovorov. Tudi pri tej obliki vodenja mladostnik ne more razviti samoomejitvene odgovornosti (Poštrak, 2005). Tako opredelitev lahko razumemo v duhu načrtne permisivne vzgoje, pri kateri se starš zavestno odloči za uporabo takega pristopa.

Permisivni vzgojni stil pa je lahko uporabljen tudi v drugih okoliščinah. Pojavlja se še v razpuščeni in nemočni obliki. V obeh oblikah je avtoriteta odsotna. O razpuščenem vzgojnem stilu govorimo takrat, ko je staršu vseeno za vzgojo svojih otrok. Zaradi svojega nezanimanja in odsotnosti lastne odgovornosti do vzgoje, so pri tem stilu zanemarjeni vsi pomembni vidiki vzgoje. Komunikacija v odnosu ni vzpostavljena in ne omogoča sporazumevanja. Vloge so nerazvidne, prav tako tudi ukrepi niso predvideni.

Druga variacija, ki se pojavlja znotraj permisivnega stila, pa je t. i. »nemočna«. Pojavlja se kot posledica neznanja staršev o tem, kako vzgajati svoje otroke. Od razpuščenega stila se razlikuje tako, da pri tej namesto mišljenja »vseeno mi je«, prevladuje »ne vem, kako«. Tudi pri tej variaciji je komunikacija odsotna in vloge niso opredeljene.

1.3.3 Kaotični vzgojni stil

Nekateri avtorji k osnovnim trem vzgojnim stilom dodajajo še četrti stil, ki ga imenujejo kaotični.

Kaotična vzgoja predstavlja prepletanje vseh treh vzgojnih stilov. Ti se pojavljajo nedosledno, izmensko, brez stalnice. Nekaj, kar je otroku v nekem trenutku dovoljeno, je že v naslednjem lahko prepovedano in kaznovano. Otrok na ta način ne ve, kaj lahko od svojih staršev pričakuje. Tak stil uporabljata včasih oba starša, pogosteje pa samo eden (zaradi alkohola, zlorabe drog, nerazrešenih konfliktov). Pogosto se zgodi, da otrok zaradi starševske nedoslednosti najde način, s katerim izzove dosleden odziv. To so pogosto destruktivna vedenja, ki stalno sprožijo enak odziv – kaznovanje (Kompare, Stražišar, Dogša, Vec in Curk, 2011).

1.3.4 Avtoritativni vzgojni stil

Za avtoritativni stil poznamo še druga imena. Najbolj razširjena sta izraza demokratična in dogovorna vzgoja. V stroki socialnega dela uporabljamo pristope, ki imajo veliko stičnih točk z avtoritativnim vzgojnim stilom, zato ga v nadaljevanju predstavljamo s pomočjo pomembnih socialno-delavskih konceptov.

O'Hanlon definira štiri valove, ki so se pojavili v razvoju psihoterapije: prvi val je temeljil na patologiji, drugi val je bil usmerjen v problem in reševanje problema, tretji val v rešitev in iskanje rešitve, četrti val pa prihaja, vendar še zanj nimamo imena (O'Hanlon, 1993; v Čačinovič Vogrinčič, 2000). Gabi Čačinovič Vogrinčič vidi četrti val kot delovni proces, v katerem se pozornost posveča soustvarjanju razgovora in soustvarjanju rešitev. Izpostavi drugačnost v smislu odgovornosti, ki se pojavi v delovnem procesu. Odgovornosti uporabnika in socialnega delavca za soustvarjanje rešitev ter dogovorov (Čačinovič Vogrinčič, 2000).
Odnos starša z otrokom lahko primerjamo z odnosom socialnega delavca in uporabnika. Socialni delavec, ki pri delu uporablja koncepte socialnega dela, bo poskrbel, da se najprej odnos pravilno vzpostavi. Pri tem bo uporabil koncept dogovora o sodelovanju, v katerem bo med drugim opredelil tudi vlogo sebe in vlogo uporabnika. Na ta način bo poskrbel, da postanejo vloge razvidne in jasne.

Podobno je tudi pri odnosu starša in mladostnika. »Jasno in natančno razvidno je, da je nekdo starš/vzgojitelj/socialni delavec itd., nekdo pa otrok/mladostnik/učenec/uporabnik itd.« (Poštrak, 2003, str. 26).

Pri komuniciranju z uporabniki uporablja socialni delavec koncept etike udeleženosti, ki ga je definiral Lynn Hoffman (1994; v Čačinovič Vogrinčič, 2000). Objektivnega opazovalca v odnosu nadomesti z osebo, ki odstopi od položaja moči in je odprt za skupno ustvarjanje in dogovarjanje. Socialni delavec med komuniciranjem preverja, ali razume sporočilo resnično tako, kot je to želel uporabnik. Prav tako je pri dogovornem vzgojnem stilu komunikacija obojestranska. Starš ima vzpostavljeno avtoriteto, ki je oprta na izkušnje in znanje. Mladostnik pa na ta način razvija samoomejitveno avtoriteto.

1.4 Družina

V skladu s teorijo o družinskih sistemih, lahko družine najbolje razumemo kot kompleksne integrirane enote, ki vključujejo posameznike z različnimi potrebami in perspektivami. Eden od načel teorije o družinskih sistemih je, da se procesi, ki delujejo na družinski ravni, ne morejo zmanjšati na posamezne enote ali celo diadične pojave. Namesto sklepanja o delovanju družine, ki temelji na podatkih o posamezniku, ali diadi v družini, se raziskovalci družinskih sistemov soočajo z izzivom operacionalizacije in preučevanja družinskih struktur. Drugo načelo o družinskih sistemih je, da so družine sestavljene iz podstistemov. (starš – starš, starš – otrok, bratje – sestre), ki so med seboj povezani; razumevanje enega podsistema je lahko nepopolno, če procesi, ki delujejo v drugih podsistemih niso upoštevani. Končno načelo je, da se družine kot sistemi samostabilizirajo in samoorganizirajo kot odgovor na zunanje in notranje sile. Posledično lahko prehodne točke med sistemi zagotovijo vpogled v sistemske družinske procese (Kan, Mchale in Crouter, 2008)

V sociooloških analizah ni v navadi razlikovanje med pojmom družine in družinskim življenjem. Alenka Švab (2001) poudari, da je to razlikovanje nujno potrebno. Razlog za to najdemo v samem terminu besede družina, ki implicira enodimenzionalno pojmovanje družine kot institucije. Tako pojmovanje je uvedla sociološka analiza družine v času funkcionalizma sociološke discipline. Ta formulacija poudarja strukturne in formalne dimenzije družine, kar predstavlja zgolj en vidik družinskega življenja. Pojem družinsko življenje pa že samo po sebi vnaša večjo družbeno kompleksnost, spremenljivost, dinamičnost in kompleksnost komunikacij. Družino zato ne razumemo kot zgolj socialno institucijo, ampak tudi kot splet odnosov. Tako poleg zaprtosti opredelitve dodamo še zunanje odnose, torej pomembne druge (sorodstvo, prijatelje, starše in otroke, ki ne živijo skupaj, itd.). Na potrebo po spremembi definiranja družine vpliva že samo družinsko življenje v smislu raznovrstnosti in kompleksnosti v postmodernosti, ki opozarja na nezadostnost modernistične definicije (s poudarjanjem nuklearnosti in na njo vezanih družbenih vlog) (Švab, 2001).

Zaradi pojava različnih družinskih oblik v zadnjih desetletjih (enoroditeljske družine; zakonci brez otrok; dopolnjene oziroma sestavljene družine; družine, ki živijo v ločenih gospodinjstvih; izvenzakonske skupnosti; samska gospodinjstva; homoseksualne skupnosti) predstavlja avtor M. Petzold (1994; v Čačinovič Vogrinčič, 1998) ekopsihološko definicijo

družine. S 14. bimodalnimi značilnostmi lahko opišemo 196 različic družin. Dodaja še dve dimenziji, ki sta skupni vsem oblikam: intimnost in medgeneracijski odnosi.

1.4.1 Socializacija v družini

Za razumevanje socializacijskega procesa v družini uporabljamo teorijo družbene konstrukcije realnosti, kot sta jo opredelila P. L. Berger in T. Luckmann. Socializacijo opredelita kot proces uvajanja posameznika v objektivni svet družbe, da bi postal član te družbe. Otrok si v tem procesu prisvaja lastno identiteto in družbeni svet, ki ga posredujejo pomembni drugi. Prva konstrukcija sveta nastane v primarni socializaciji, kjer si otrok pridobi zaupanje v pomembne druge in v svet, kot so ga oni določili. Gabi Čačinovič Vogrinčič doda še tretjo modifikacijo, ki jo imenuje modifikacija za družino. Z njo poudari element socializacije, v katerem se otrok mora naučiti vlog v družini (Čačinovič Vogrinčič, 1998).

Pri razumevanju socializacije v družini pa nam lahko pomaga tudi osemstopenjski model Erik Homburger Eriksona, ki nam po stopnjah razloži psihosocialni in identitetni razvoj posameznika. Razvoj razdeli po starostnih obdobjih. Za vsako obdobje opredeli temeljne razvojne cilje in krizne točke, ki jih poimenuje (od prvega leta naprej): zaupanje; avtonomija; iniciativnost; delavnost; razvoj identitete; intimnost; ustvarjalnost; integralnost (Erikson, 1973).
V vsakem obdobju se lahko pojavi kriza in neugoden izid, kar je pa odvisno od družine.

Delovanje družine je kompleksna tvorba različnih elementov, zato bomo v nadaljevanju predstavili le tiste vidike, ki se neposredno prepletajo z vzgojo in nam pomagajo pri razumevanju le-te.

1.4.2 Komunikacija v družini

Komunikacijo in njene definicije, kot smo jo pogledali zgoraj, ne moremo direktno prenesti na družino, saj imamo zdaj opravka še s skupino, ki s svojimi normami in vrednotami sodoloča vsebino ter obliko komuniciranja. Kompleksnost v diadnih odnosih moramo umestiti in upoštevati še v odnos do širšega okolja.

Pri razumevanju komunikacije v družini nam lahko pomagajo komunikacijske mreže. Z njimi se raziskuje konsistentnost števila sprejetih in oddanih komunikacij. Verbalna komunikacija je v korelaciji s statusom v skupini; višji status pomeni tudi več oddanih in

sprejetih komunikacij. Značilnosti komunikacije v družini so odvisne od strukture moči, skupinskih norm in individualnih potreb. Pomembna lastnost komuniciranja v družini je tudi transparentnost značilnosti družine za posameznika ali za skupino. To je odvisno od tega, ali je možna metakomunikacija – komunikacija o komunikaciji, ki omogoči posamezniku, da ovrednoti svoj prispevek v komunikacijski mreži, da dobi primerjavo z drugimi. Komunikacije v družini lahko razdelimo na verbalne, neverbalne, vsebinske, simetrične, kongruentne in nekongruentne (Čačinovi Vogrinčič, 1998).

Gabi Čačinovič Vogrinčič (1998) združi pomembne prispevke različnih avtorjev k družinski komunikaciji in predstavi najpogostejše motnje, ki se lahko pri njej pojavljajo. Motnje lahko razdelimo na verbalne in neverbalne. Motnje, ki se pojavljajo na jezikovni ravni, so posledica različnih osebnih zgodovin posameznikov, in zato neka formulacija ali beseda za različne posameznike predstavlja različen pomen. Tovrstne motnje lahko razčistimo s pogovorom. Druga vrsta motenj, ki jo je težje odpravljati, pa je neupoštevanje neverbalnih komunikacij. Oseba zaradi vzgoje, ki ne omogoča razvijanja zaznavanja neverbalnih sporočil, postane neodzivna za neverbalna sporočila. Pojav imenujemo dvojna vez, v kateri si verbalno in neverbalno sporočilo nasprotujeta in s tem pride do tega, da oseba ni sposobna razbrati neverbalnih sporočil in se na njih odzivati. Druge pogoste motnje so: umik iz komunikacije, diskontinuiteta v obravnavanju pogovora, psevdokonflikti (reševanje konfliktov na vsebinski ravni, zanemarjanje odnosne ravni) (*ibid.*).

Premagovanje motenj in omogočanje vpogleda v družinsko komunikacijo nam omogočajo vzorci, ki jih je opredelila Virginia Satir. Razdeli jih v štiri skupine: pomirjanje, obtoževanje, računanje in odmikanje. Za osebo, ki je v vlogi pomirjevalca, je značilno, da govori priliznjeno, želi ugajati, vedno se opravičuje in ničemur ne nasprotuje. Obtoževalec išče napake, obtožuje in ravna oblastno. Računar ne kaže čustev, ravna korektno in pametno. Odmaknjenec se izraža nesmiselno, njegova drža pa sporoča, da ni prisoten (Satir, 1995).

1.4.3 Hierarhija v družini

Hierarhija v družini je tesno povezana z razporeditvijo moči. Moč v skupini definirata Cromwell in Olson (1975; v Čačinovič Vogrinčič 1998). Je zmožnost posameznika, da spremeni vedenje drugih članov sistema. Podata šest skupin dobrin, ki tvorijo temelje moči: legitimna moč ali avtoriteta, referenčna moč, moč nagrad, moč kaznovanja, moč eksperta in informacijska moč. Za demokratično skupino, ki temelji na dogovornem pristopu, je

značilno, da obdrži jasno zarisane meje moči. R. Skynner pravi, da je za otroka nujno potrebno, da je njegova vloga v družini jasno definirana, saj bodo tako tudi meje moči jasno zarisane. Ta hierarhija mora biti trdna, saj otrok meje ves čas preizkuša (Čačinovič Vogrinčič, 1998).

Ker dogovorni/avtoritativni pristop temelji na sodelovanju, bo taka demokratična skupina meje postavljala vedno znova in skupaj. V nasprotnem primeru, ko hierarhična struktura ne omogoča postavljanja meja, pa se približamo k vsedopuščajoči/permisivni obliki vodenja. Za avtoritarno družino je značilno, da je moč razporejena vertikalno. Taka razporeditev določa enemu članu dominiranje in drugim podrejanje.

R. Skynner (1982; v Čačinovič Vogrinčič, 1998) poudarja, da je za demokratične družine oz. družine »z izjemno stopnjo zdravja« značilna močna koalicija med enakopravnimi starši, ki imata v družini moč, vendar vodita družino z dogovarjanjem in s skupnim iskanjem.

1.4.5 Neusklajenost staršev

Nekatere predhodne raziskave o vzgoji staršev so preučile vzorce in posledice usklajenosti in neusklajenosti med starši do svojih otrok. Usklajenost se pojavlja takrat, ko starša enakopravno obravnavata svoje otroke ali dajeta prednost istemu otroku, medtem ko je neusklajenost prisotna takrat, ko na primer eden enako obravnava otroke, drugi pa preferira enega izmed otrok (Kan, McHale in Crouter, 2008).

Nekateri avtorji raziskujejo morebitne povezave med neusklajenostjo staršev pri vzgoji in zakonsko kakovostjo partnerjev. Raziskave s področja družinske terapije so pokazale, da ko se meje družinskih podsistemov ne ohranijo, nastanejo koalicije staršev in otrok ter trenja med zakonci. Matere lahko zato v neuspešnih zakonih kompenzirajo in postanejo preveč vpletene z otrokom ali sproščajo svojo napetost tako, da postanejo bolj konflikte z enim otrokom. Nestrinjanja med starši in otroki lahko privedejo tudi do težav med partnerjema, kar privede do manjše medstarševske zvestobe. Medstarševski konflikti lahko povečajo zavezništvo med enim od staršev in otrokom. Ko pride do nestrinjanja glede vzgoje otrok, se lahko pojavi favoriziranje enega otroka pred drugim zaradi različnih idej o ustreznosti določenega vzgojnega ukrepa. Razlike v vzgojnih stilih lahko po drugi strani povzročijo, da imata zakonca premalo podpore pri svojih starševskih vlogah in tudi to lahko vpliva na pojav zakonskih težav (*ibid.*).

V poskusu razumevanja neusklajenosti v vzgojnih stilih med starši moramo omeniti tudi teorijo spolnih vlog. Bern (1974; v Conrade in Ho, 2001) preučuje moške in ženske v kontekstu njihovih osebnih moških in ženskih značilnosti. Predpostavlja, da je ženskost povezana z veliko izrazitostjo/izražanjem, medtem ko je moškost povezana z instrumentalnostjo. Iz te teorije izhaja zamisel, da glede na višjo stopnjo izraženosti pri ženskah in večjo stopnjo instrumentalnosti pri moških, ženske prevzamejo toplejši vzgojni stil kot očetje, medtem ko očetje sprejmejo bolj ciljno naravnan stil starševstva.

Podobno sta tudi Hosley in Monternayor (v Conrade in Ho, 2001) predstavila teorijo vlog, ki prav tako opisuje pojav razlik med staršema. Ta teorija navaja, da je vloga matere tradicionalno opredeljena kot skrbnica. Ženske so zato socializirane tako, da zagotovijo toploto in skrb za svoje otroke. V nasprotju s tem je vloga očeta tradicionalno opredeljena kot vloga oskrbovalca in tistega, ki disciplinira. Kot rezultat postanejo moški socializirani tako, da prevzamejo vloge, ki ne vsebujejo toplote in skrbi. To hipotezo podpirajo ugotovitve, da so očetje že tradicionalno manj vključeni in odgovorni pri skrbi za svoje otroke. Te odgovornosti lahko spodbujajo matere in očete, da v svojih odnosih z otroki in mladostniki uporabljajo različne vzgojne stile in interakcije.

Russell s sodelavci (1998) je z raziskavo, v kateri je uporabil tipologijo vzgojnih stilov avtorice Diane Baumrind, ugotovil razlike v uporabljenih stilih med očeti in materami pri predšolskih otrocih. Rezultati so pokazali, da matere v večji meri kot očetje uporabljajo avtoritativni stil, medtem ko očetje uporabljajo avtoritarni stil. Poleg tega je avtoritarni stil bil uporabljen v večji meri pri vzgoji sinov in avtoritativni stil pri hčerah. Rezultati drugih raziskav, ki so preučevale adolescente, so pokazali, da so matere bolj egalitarne od očetov in v večji meri uporabljajo avtoritativen stil vzgoje kot očetje. V raziskavi, ki sta jo izvedla Conrade in Ho (2001) so se pokazale razlike vzgojnih stilov glede na spol njihovih mladostnikov. V skladu s prejšnjimi raziskavami so matere v večji meri uporabile avtoritativni stil starševstva, medtem ko so očetje uporabljali avtoritarni stil starševstva.

2 PREGLED PROBLEMATIKE

V preteklih študijskih letih sem dvakrat opravljal prakso v kriznem centru v Murski Soboti. Pri delu z mladostniki, ki so bili vključeni v program dnevnega centra in program *Preživljajmo skupaj*, sem srečeval tudi njihove starše. Na ta način sem lahko opazoval družinske odnose in razmerja moči med družinskimi člani. Opazil sem, da se odnosi med otrokom in starši lahko zelo razlikujejo. V pogovorih o svoji družini so nekateri uporabniki nakazovali veliko večjo naklonjenost enemu izmed staršev. To se je izrazito pokazalo takrat, ko so ob prihodu določenega starša izražali veselje in željo po odhodu, v primeru prihoda drugega pa centra sploh niso želeli zapustiti. Omenjena problematika je pritegnila mojo pozornost in me motivirala, da raziščem, katere vzgojne stile uporabljajo starši in kako enotni so pri tem.

Dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič v knjigi *Psihologija družine* omenja Skynnerja, ki z jezikom teorije sistemov podkrepi tezo, da mora biti med različnimi podsistemi v družini izoblikovana hierarhija moči. Če ti nadrejeni in podrejeni podsistemi niso jasno izoblikovani, celotni sistem razpade. To je ključnega pomena v našem razmišljanju o delitvi ali porazdelitvi moči med očetom in materjo v družini. Če v njej ne vlada hierarhija z dominacijo očeta ali matere oz. zadovoljiv sistem, ki zagotavlja sodelovanje med njima – morda s skupnimi odločitvami ali z jasno diferenciranimi vlogami oziroma alteriranjem dominacije – ne bomo imeli ene družine, temveč dve (Čačinovič Vogrinčič, 1998).

V raziskavi želim ugotoviti, kateri so prevladujoči vzgojni stili, ki jih starši uporabljajo. Pri tem me zanima, če v družinah vlada dominacija bodisi očeta bodisi matere in ali je vzpostavljen sistem, ki omogoča sodelovanje oz. skladnost med staršema v odločanju o vzgoji. Ugotovitve raziskave bi bile uporabne v smislu svetovanja staršem, saj bi tako dobili konkretne informacije o vzgojnih stilih, ki jih uporabljajo, kar bi pripomoglo tudi pri razumevanju vedenja otrok.

Raziskovalna vprašanja:

V1: Ali mladostniki ocenjujejo, da so starši pri uporabi vzgojnega stila usklajeni?

V2: Kateri vzgojni stil uporablja večina mater?

V4: Kateri vzgojni stil uporablja večina očetov?

V5: Kateri vzgojni stil uporabljajo starši, če so pri vzgoji usklajeni?

V6: Katere vzgojne stile uporabljajo starši, ko pri vzgoji niso usklajeni?

RV7: Ali so starši deklic bolj usklajeni v vzgoji kot starši dečkov?

RV8: Ali je statistično značilna razlika med dečki in deklicami glede na to, kateri vzgojni tip prevladuje pri očetih?

RV9: Ali je statistično značilna razlika med dečki in deklicami glede na to, kateri vzgojni tip prevladuje pri materah?

RV10: Koliko je staršev, za katere mladostniki ocenjujejo, da pri vzgoji uporabljajo več kot en vzgojni stil?

Hipoteze:

H1: Starši pri uporabi vzgojnega stila niso usklajeni.
H2: Večina mater uporablja avtoritativni vzgojni stil.
H3: Večina očetov uporablja avtoritarni vzgojni stil.
H4: Če so starši pri vzgoji usklajeni, uporabljajo avtoritativni vzgojni stil.

3. METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Glede na odnos do izkustvenega gradiva, lahko raziskavo uvrstimo v empirično, saj zbiramo novo, neposredno izkustveno gradivo. Raziskava je tudi kvantitativna, saj smo zbirali številčne podatke, ki smo jih tudi kvantitativno analizirali.

Glede na stopnjo v procesu spoznavanja je raziskava opisna ali deskriptivna, saj njen namen služi ocenitvi osnovnih značilnosti proučevanega pojava in ugotavljanju jakosti zveze med dvema ali več pojavi.

3.2 Spremenljivke

H1: Starši pri uporabi vzgojnega stila niso usklajeni.

S prvo hipotezo predpostavljamo, da mladostniki ocenjujejo, da so njihovi starši pri uporabi vzgojnega stila neusklajeni. Pri tem nas zanima, kateri vzgojni stili prevladujejo pri starših v primeru usklajenosti in kateri takrat, ko niso usklajeni.

H2: Večina mater uporablja avtoritativni vzgojni stil.

Z drugo hipotezo predpostavljamo, da mladostniki pri materah kot prevladujoč vzgojni stil ocenjujejo avtoritativnega. Spremenljivka (vzgojni stil) je nominalna, saj preverjamo, ali pri materah resnično prevladuje avtoritativni vzgojni stil in ali jih je morebiti prisotnih več.

H3: Večina očetov uporablja avtoritarni vzgojni stil.

S tretjo hipotezo predpostavljamo, da mladostniki kot prevladujoč vzgojni stil pri očetih ocenjujejo avtoritarnega. Spremenljivka (vzgojni stil) je nominalna, saj preverjamo ali pri materah resnično prevladuje avtoritativni vzgojni stil in ali jih je morebiti prisotnih več.

H4: Če so starši pri vzgoji usklajeni, uporabljajo avtoritativni vzgojni stil.
S četrto hipotezo predpostavljamo, da se v primeru, ko mladostniki za starša ocenjujejo, da sta usklajena, pri obeh starših kot prevladujoč vzgojni stil pojavlja avtoritativni.

3.3 Raziskovalni instrumenti in viri podatkov

V raziskavi smo primarne podatke zbirali s spraševanjem.

Merski instrument, ki smo ga uporabili, je standardiziran vprašalnik. Pri tej obliki vprašalnika so vprašanja urejena v določenem vrstnem redu, s predvidenimi možnimi odgovori. Vsem udeleženim v raziskavi, se zastavljajo ista vprašanja in v istem vrstnem redu (Mesec, 2009).

Anketni vprašalnik obsega tri strani. V uvodnem delu se na kratko predstavimo in opišemo okoliščine, v katerih je anketa nastala. V nadaljevanju smo podali navodila, ki jih je treba upoštevati pri reševanju.

Vprašalnik je sestavljen iz tridesetih trditev. Trditve so razdeljene po sklopih glede na vrsto vzgojnega stila (avtoritativni, avtoritarni in permisivni). Vsakemu vzgojnemu stilu je namenjeno deset trditev zaprtega tipa. Nanašajo se na osrednje vidike vzgoje: odgovornost, komunikacijo, ukrepe in avtoriteto.

Na trditve se odgovarja tako, da se za vsako trditev obkroži številka na lestvici od 1 do 5. Pri tem imajo številke sledeči pomen: 1 – se nikakor ne strinjam, 2 – se ne strinjam, 3 – niti se strinjam niti se ne strinjam, 4 – se strinjam, 5 – se popolnoma strinjam.

Pred samim zbiranjem podatkov smo anketo testirali na 5 primerih.

3.4 Populacija in vzorčenje

Populacija so vsi učenci, ki obiskujejo razrede tretjega triletja osnovnih šol v Sloveniji in imajo oz. so v preteklosti imeli stike z obema staršema.

Zaradi velike obsežnosti populacije, ki jo je v praksi zelo težko zajeti, smo za namene raziskave izbrali vzorec. V vzorec smo zajeli 69 učencev tretjega triletja Osnovne šole I v Murski Soboti.

Vzorec lahko posplošimo na populacijo, saj predvidevamo, da se uporaba vzgojnih stilov spreminja skupaj z družbenimi spremembami (v celotni Sloveniji), in ne regijsko.

3.5 Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo 9. 4. 2018, na Osnovni šoli I Murska Sobota. Ankete smo razdelili med naključne učence 7., 8. in 9. razreda. Odzivi anketiranih niso pokazali nobenih posebnosti. V dveh primerih je anketirance zanimal pomen ene izmed trditev.

3.6 Obdelava in analiza podatkov

Zbrane podatke smo obdelali kvantitativno. Za štetje rezultatov smo uporabili program Microsoft Office Excel. Podatke smo preštevali tako, da smo jih v program vnesli posebej za matere in posebej za očete. Nato smo s pomočjo formule sešteli števila za vsak sklop posebej. Podatke smo vnesli v program SPPS, kjer smo izračunali maksimalne in minimalne vrednosti, srednje vrednosti, standardne odklone in hi-kvadrat test, s čimer smo ugotovili, ali obstajajo statistično pomembne razlike.

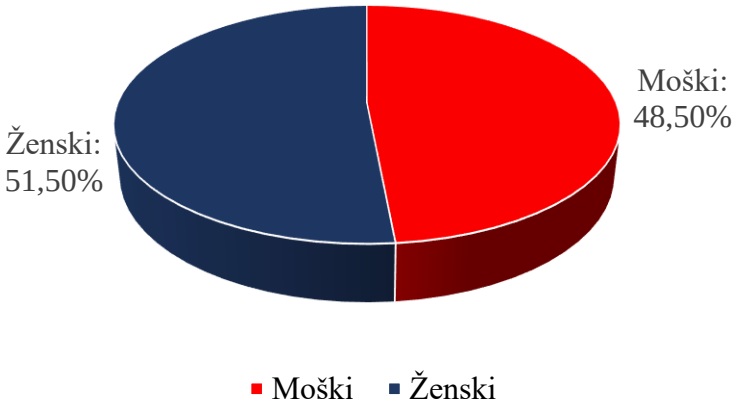
4 REZULTATI

V raziskavo je bilo vključenih 66 anketirancev. Od tega 32 (48,5 %) moških in 34 (51,5 %) žensk.

Spol

	f	f [%]
Moški	32	48,5
Ženski	34	51,5
Skupaj	66	100,0

Tabela 1: Spol anketirancev

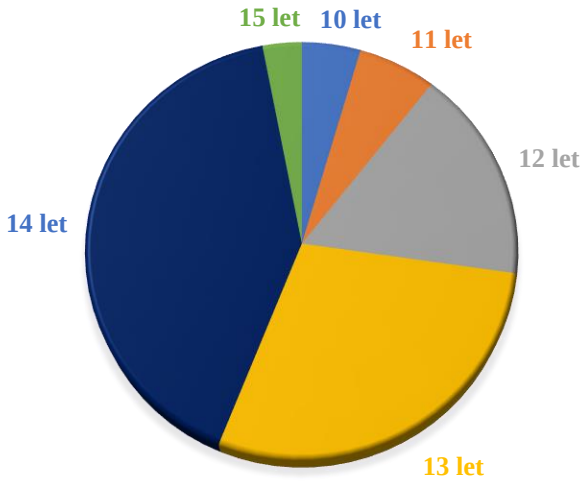
Grafikon 1: Spol anketirancev

V povprečju so bili anketiranci stari 13 let. Najmlajši je bil star 10 let in najstarejši 15. Prevladovali so 14-letniki, teh je bilo 27 (41 %). Za njimi so sledili 13-letniki (29 %), 12-letniki (17 %), 11-letniki (6 %), 10-letniki (5 %) in 15-letniki (3 %).

Starost

	N	Minimalna vrednost	Maksimalna vrednost	Srednja vrednost	Standardni odklon
Starost	66	10	15	13,05	1,169

Tabela 2: Starost anketirancev

Grafikon 2: Starost anketirancev

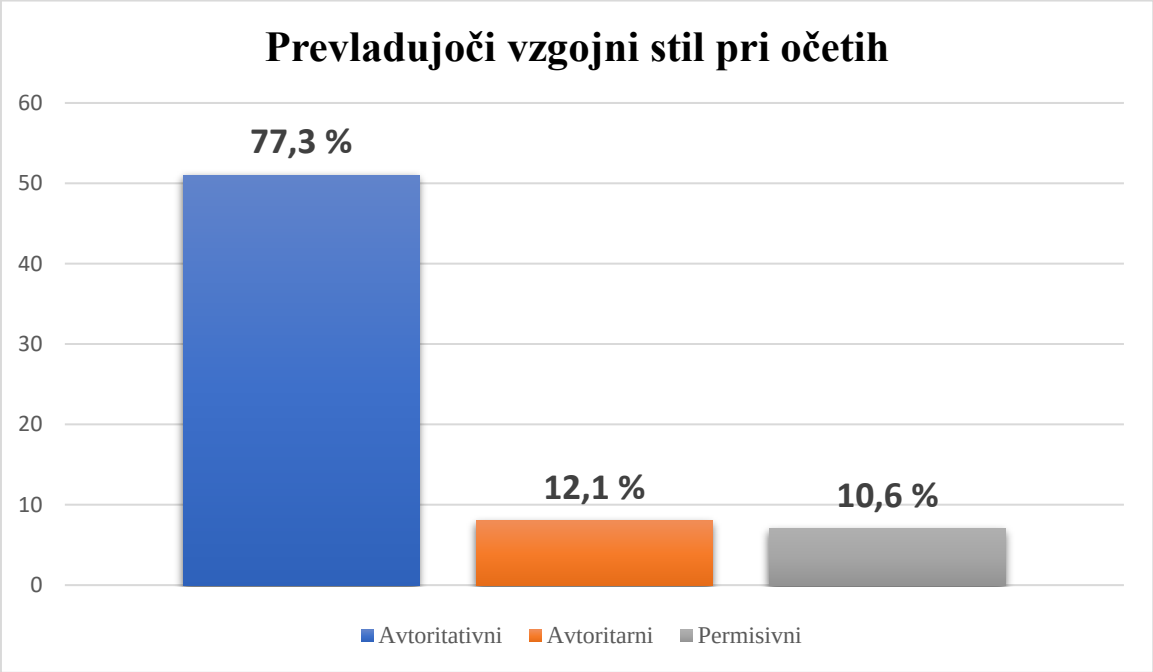
4.1 Raziskovalno vprašanje: Kateri vzgojni stil uporabljajo očetje?

Mladostniki menijo, da se pri očetih kot prevladujoč vzgojni stil pojavlja avtoritativni. Od skupno 66 anket je prevladoval v 51 primerih (77,3 %). Sledila sta avtoritarni, ki je bil prevladujoč v 8 primerih (12,1 %), in permisivni v 7 primerih (10,6 %).

Prevladujoči vzgojni stil pri očetih

	f	f [%]
Avtoritativni	51	77,3
Avtoritarni	8	12,1
Permisivni	7	10,6
Skupaj	66	100,0

Tabela 3 Prevladujoči vzgojni stil pri očetih

Grafikon 3: Prevladujoči vzgojni stil pri očetih

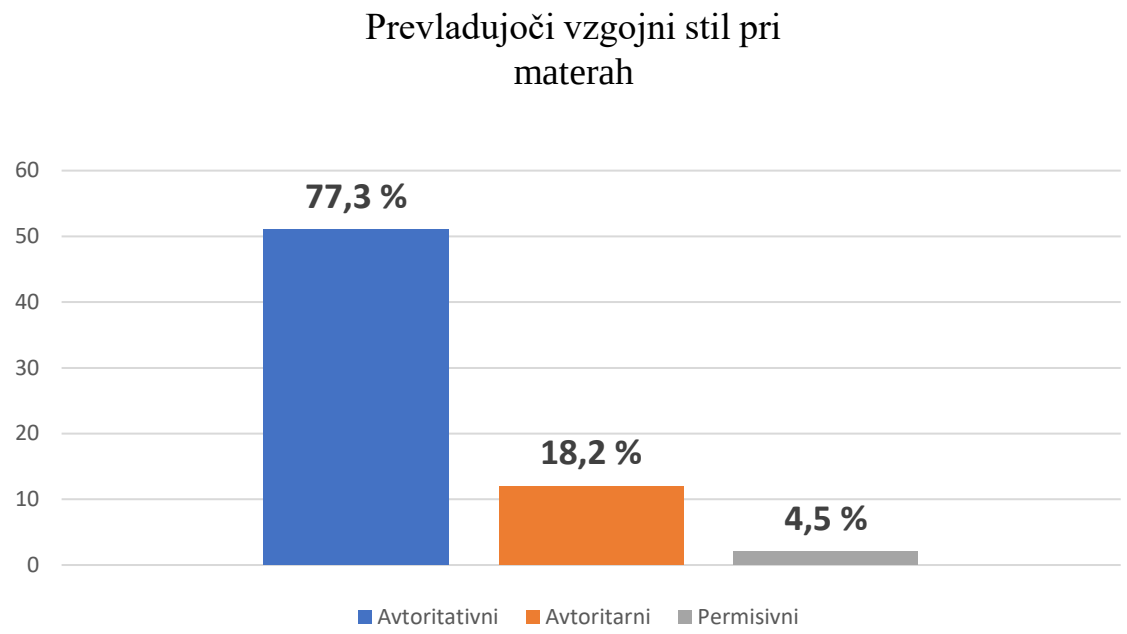
4.2 Raziskovalno vprašanje: Kateri vzgojni stil uporabljajo matere?

Podobno kot pri očetih so mladostniki tudi pri materah kot najbolj uporabljen stil ocenili avtoritativnega. Prevladoval je v 51 primerih (77,3 %). Sledila sta avtoritarni (18,2 %) in permisivni (4,5 %).

Prevladujoči vzgojni stil pri materah

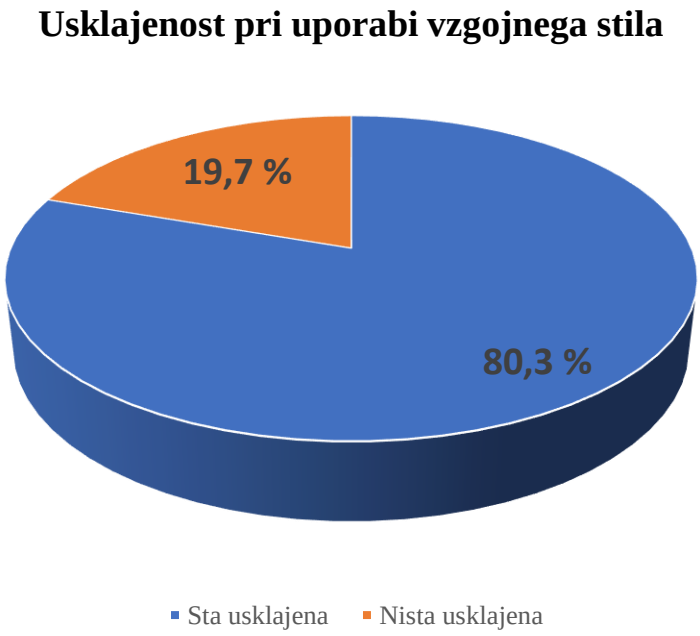
	f	f [%]
Avtoritativni	51	77,3
Avtoritarni	12	18,2
Permisivni	3	4,5
Skupaj	66	100,0

Tabela 4: Prevladujoči vzgojni stil pri materah

Grafikon 4: Prevladujoči vzgojni stil pri materah

4.3 Raziskovalno vprašanje: Ali so starši pri uporabi vzgojnega stila usklajeni?

Grafikon 5: Usklajenost pri uporabi vzgojnega stila

Starši so pri uporabi vzgojnega stila po mnenju mladostnikov bili neusklajeni v 13 primerih (19,7 %).

4.4 Raziskovalno vprašanje: Kateri vzgojni stil uporabljata starša v primeru, ko sta pri vzgoji usklajena?

V primerih, ko so mladostniki ocenili, da sta starša pri uporabi vzgojnih stilov usklajena (oba uporabljata enak vzgojni stil), je pri obema največkrat prevladoval avtoritativni (68,2 %). Primer, ko je pri obeh prevladoval avtoritarni vzgojni stil, se je pojavil v 5 primerih (7,6 %). Najmanjkrat pa sta starša bila usklajena pri permisivnem vzgojnem stilu (4,5 %).

	f	f [%]
Starša pri uporabi vzgojnega stila nista usklajena	13	19,7
Starša sta usklajena in pri obeh prevladuje avtoritativni vzgojni stil	45	68,2
Starša sta usklajena in pri obeh prevladuje avtoritarni vzgojni stil	5	7,6
Starša sta usklajena in pri obeh prevladuje permisivni vzgojni stil	3	4,5
Skupaj	66	100,0

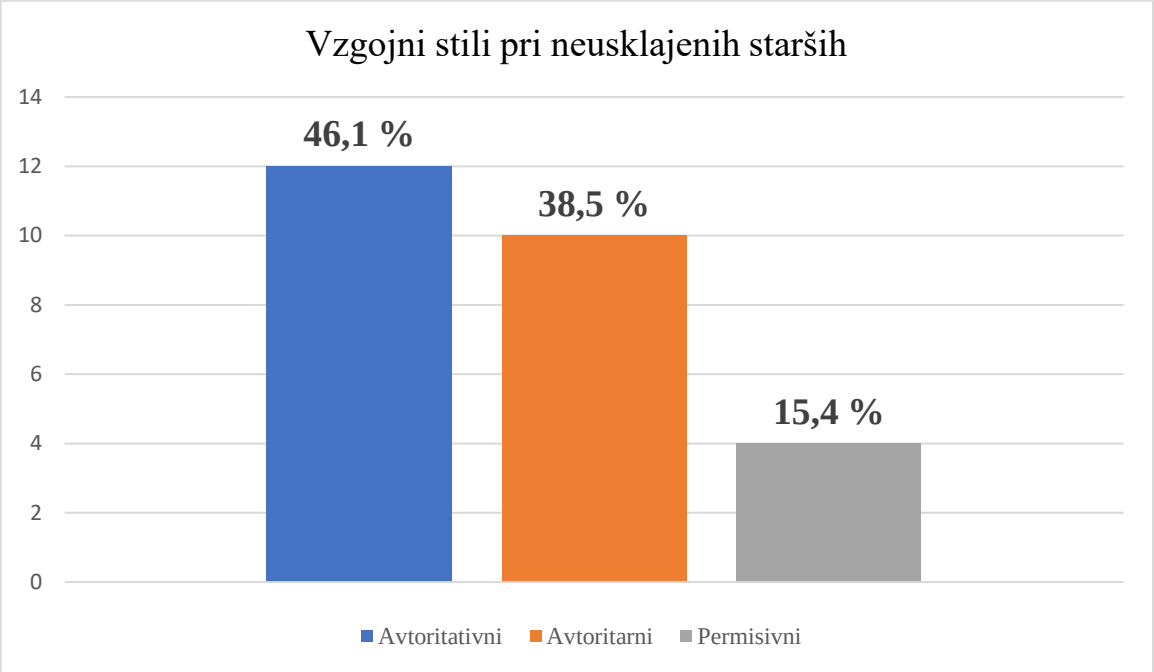
Tabela 5: Uporaba vzgojnih stilov v primerih usklajenosti

Grafikon 6: Uporaba vzgojnih stilov v primerih usklajenosti

4.5 Katere vzgojne stile uporabljajo starši, ko pri vzgoji niso usklajeni?

Pri starših, katere so mladostniki ocenili kot neusklajene, se je največkrat pojavil avtoritativni vzgojni stil (46,1 %). Za njim je sledil avtoritarni (38,5 %) in permisivni (15,4 %).

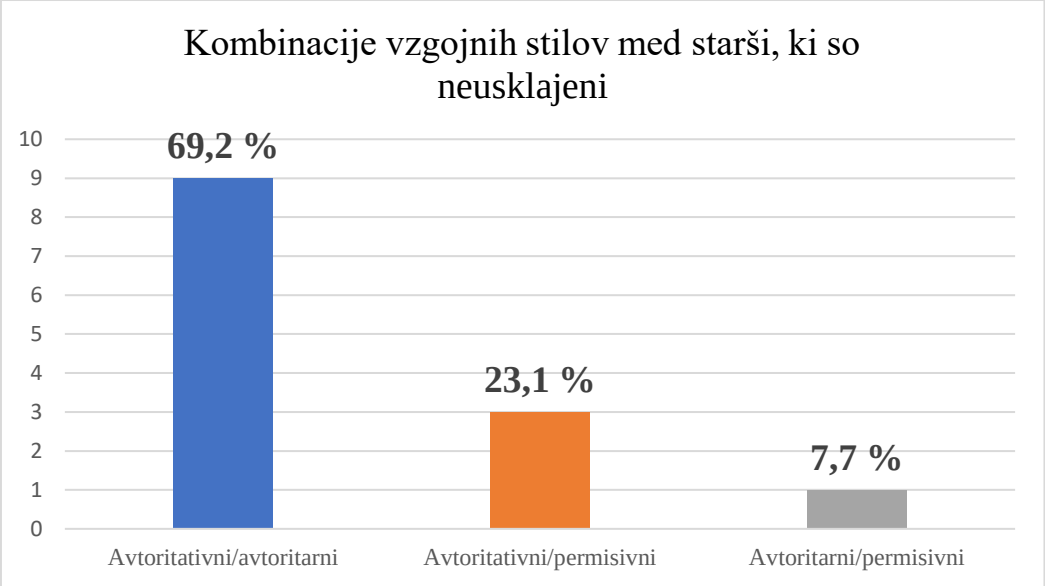
Grafikon 7: Vzgojni stili pri neusklajenih starših

Preverili smo, katere kombinacije vzgojnih stilov se pojavljajo pri anketirancih, ki so za starše ocenili, da so pri vzgoji neusklajeni.

Kombinacije vzgojnih slogov med staršema	Št. anketirancev	Strukturni delež
Avtoritativni/avtoritarni	9	69,2 %
Avtoritativni/permisivni	3	23,1 %
Avtoritarni/permisivni	1	7,7 %

Tabela 6: Kombinacije vzgojnih stilov v primerih neusklajenosti

Med skupno 13 anketiranci, ki so za starše ocenili, da so neusklajeni, je v 9 (69,2 %) primerih eden od staršev uporabljal avtoritativni in drug starš avtoritarni vzgojni stil. V 3 (23,1 %) primerih sta prevladovala avtoritativni skupaj s permisivnim ter v enem primeru (7,7 %) avtoritarni in permisivni.

Grafikon 8: Kombinacije vzgojnih stilov med starši, ki so neusklajeni

4.6 Spol in usklajenost

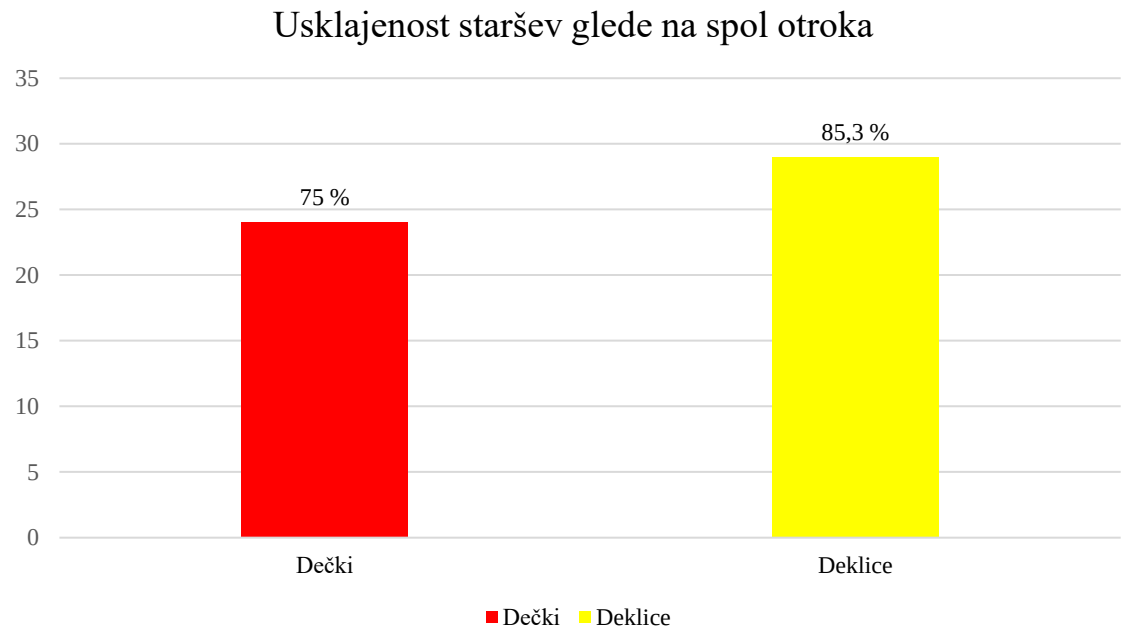
4.6.1 Raziskovalno vprašanje: Ali so starši deklic bolj usklajeni v vzgoji kot starši dečkov?

Spol		Usklajenost		
		So usklajeni	Niso usklajeni	Skupno
moški	f	24	8	32
	f [%]	75,0 %	25,0 %	100,0 %
ženski	f	29	5	34
	f [%]	85,3 %	14,7 %	100,0 %
Skupno	f	53	13	66
	f [%]	80,3 %	19,7 %	100,0 %

Tabela 7: Usklajenost staršev glede na spol otroka

Od vseh 34 anketirancev moškega spola jih je 24 (75,0 %) za svoje starše ocenilo, da so pri vzgoji usklajeni. Anketiranke ženskega spola, ki jih je v raziskavi sodelovalo 32, pa so starše ocenile kot usklajene v 29 primerih. Čeprav je pri deklicah odstotek usklajenosti nekoliko

višji, ne moremo govoriti o statistično pomembnih razlikah. Vrednost Pearsonovega hi-kvadrat testa znaša 1,104, p = 0,293.

Grafikon 9: Usklajenost staršev glede na spol otroka

4.6.2 Raziskovano vprašanje: Ali je statistično značilna razlika med dečki in deklicami glede na to, kateri vzgojni tip prevladuje pri očetih?

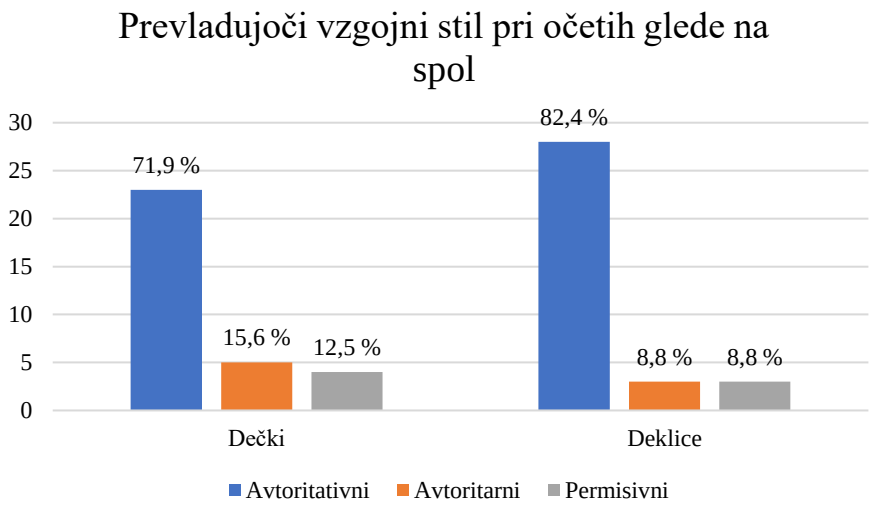
Preverili smo tudi, ali se pojavljajo statistično značilne razlike med tem, kako deklice in dečki ocenjujejo vzgojne stile svojih očetov.

Spol		Prevladujoči tip – oče			
		Avtoritativni	Avtoritarni	Permisivni	Skupno
Moški	f	23	5	4	32
	f [%]	71,9 %	15,6 %	12,5 %	100,0 %
Ženski	f	28	3	3	34
	f [%]	82,4 %	8,8 %	8,8 %	100,0 %
Skupno	f	51	8	7	66
	f [%]	77,3 %	12,1 %	10,6 %	100,0 %

Tabela 8: Uporaba vzgojnih stilov pri očetih

Večina dečkov in deklet ocenjuje, da so njihovi očetje pri vzgoji avtoritativni. Pri tem so deklice to trdile v 28 primerih (82,4 %), dečki pa v 23 primerih (71,9 %). Tudi pri avtoritarnem stilu so se pokazale majhne razlike glede na spol mladostnikov. Dečki so ga pri očetih prepoznali kot prevladujočega v 15,6 %, dekleta pa v 8,8 %. Permisivni je po mnenjih dečkov bil izražen v 12,5 %, pri dekletih pa 8,8 %.

Za prevladujoč vzgojni stil pri očetih – avtoritativni, ki se je kot takšen pokazal za oba spola, smo izračunali tudi Pearsonov hi-kvadrat test. Vrednost hi-kvadrat testa znaša 1,104 in ni statistično pomembna, p = 0,293. Rezultatov zato ne moremo posplošiti na širšo populacijo.

Grafikon 10: Uporaba vzgojnih stilov pri očetih

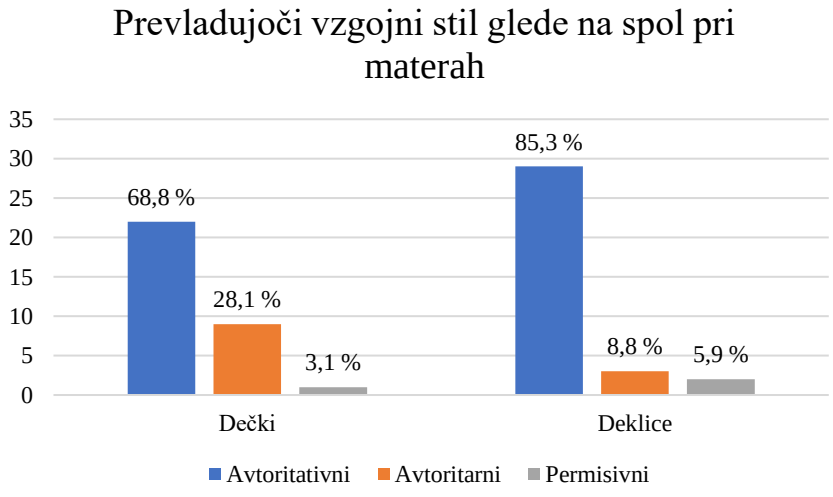
4.6.3 Raziskovalno vprašanje: Ali je statistično značilna razlika med dečki in deklicami glede na to, kateri vzgojni tip prevladuje pri materah?

Spodnja tabela prikazuje uporabo vzgojnih stilov pri materah glede na ocene dečkov in deklet.

Spol		Prevladujoči tip - mati			
		Avtoritativni	Avtoritarni	Permisivni	Skupno
Moški	f	22	9	1	32
	f [%]	68,8 %	28,1 %	3,1 %	100,0 %
Ženski	f	29	3	2	34
	f [%]	85,3 %	8,8 %	5,9 %	100,0 %
Skupno	f	51	12	3	66
	f [%]	77,3 %	18,2 %	4,5 %	100,0 %

Tabela 9: Uporaba vzgojnih stilov pri materah

Avtoritativni, kot prevladujoči stil pri materah, je bil po ocenah anketirancev v najvišji meri izražen pri deklicah (85,3 %). Pri dečkih je ta odstotek nekoliko nižji, in sicer 68,8 %. 28,1 % dečkov je menilo, da matere pri vzgoji uporabljajo avtoritarni vzgojni stil. Permisivni vzgojni stil je bil po ocenah anketirancev s strani mater pri obeh spolih najmanjkrat uporabljen, in sicer pri 3,1 % dečkov in 5,9 % deklic. Vrednost hi-kvadrat testa za prevladujoči stil pri materah glede na spol otroka je znašala 4,382 in ni bila statistično pomembna, p = 0,112.

Grafikon 11: Uporaba vzgojnih stilov pri materah

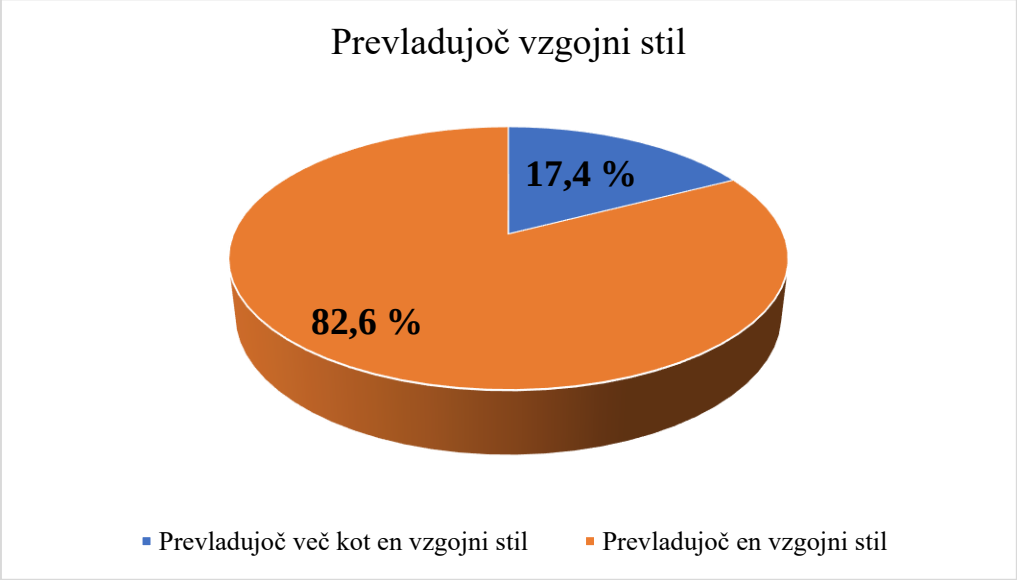
4.6.4 Raziskovalno vprašanje: Koliko je staršev, za katere mladostniki ocenjujejo, da pri vzgoji uporabljajo več kot en vzgojni stil?

S tem raziskovalnim vprašanjem smo hoteli preveriti, ali mladostniki ocenjujejo, da se zraven prevladujočega vzgojnega stila pri starših pojavlja tudi drug stil, katerega izraženost ne moremo zanemariti. V tem primeru bi lahko govorili o dvema prevladujočima stiloma.

	Oče		Mati		Strukturni delež od skupnih (n = 132)	
	f	f [%]	f	f [%]	f	f [%]
Prevladujeta dva vzgojna stila	11	16,7	12	18,2	23	17,4

Tabela 10: Prevladovanje več vzgojnih stilov

Grafično prikazan delež anketirancev, ki so za starše ocenili, da uporabljajo več kot en vzgojni stil:

Grafikon 12: Prevladovanje več vzgojnih stilov

Pri določanju kriterija za prepoznavanje več vzgojnih stilov kot prevladujočih smo uporabili mejo 3 točk (2 % od vseh 150 možnih točk). To pomeni, da smo starše, pri katerih je po ocenah mladostnikov razlika med dobljenimi točkami za določitev vzgojnega stila med enim in drugim vzgojnim stilom bila manjša od 3 točk, definirali kot tiste, pri katerih prevladuje več kot en vzgojni stil.

Od skupno 132 staršev se je po ocenah mladostnikov pokazalo, da je 23 staršev takih, ki pri vzgajanju uporabljajo več kot en vzgojni stil. Od tega 11 (16,7 %) očetov in 12 (18,2 %) mater.

5 RAZPRAVA

Različni avtorji so raziskovali uporabo in pogled na vzgojne stile, predvsem na podlagi mnenja staršev mladostnikov in predšolskih otrok. V tovrstnih študijah je bil primaren namen raziskovanja v večini primerov preveriti, kako starši razumejo svojo vzgojo in vzgojo partnerja. V naši raziskavi smo želeli predstaviti drug vidik in raziskati, kako na vzgojo svojih staršev gledajo mladostniki stari med 10 in 15 let. V raziskavi je sodelovalo 66 anketirancev, od tega 32 moškega in 34 ženskega spola.

S prvim raziskovalnim vprašanjem smo preverjali, kako ocenjujejo mladostniki uporabo vzgojnih stilov pri svojih materah.

Različni avtorji s svojimi raziskavami nakazujejo, da so matere pri starševanju bolj avtoritativne kot očetje. Russel s sodelavci (1998) je pri ugotavljanju razlik med spoloma staršev pri vzgoji odkril, da matere že pri samoocenjevanju lastnega vzgojnega stila dosegajo višje rezultate avtoritativnosti. Prav tako so jih kot bolj avtoritativne ocenjevali tudi njihovi partnerji. Dodatno podporo za tako prepričanje lahko najdemo v različnih raziskavah, ki so bile izvedene na populaciji adolescentov in otrok v zgodnjih letih odraščanja. Hosley in Montemayor (v Conrade in Ho, 2001) sta odkrila, da so matere bolj egalitarne od očetov, prav tako navaja Smetana (1995; v Conrade in Ho 2001), da so matere v primerjavi z očeti do adolescentov bolj avtoritativne. Na podlagi pregledane literature smo zato sklepali, da lahko pri materah kot prevladujoč vzgojni stil pričakujemo avtoritativnega, in v skladu s tem zastavili našo hipotezo.
Omeniti je treba, da so v omenjeni raziskavah do teh rezultatov prišli na podlagi starševskih samoocenjevanj in ocenjevanj partnerjev, kar pa pušča odprto vprašanje, kako na to gledajo njihovi otroci. Iz teh razlogov smo v naši raziskavi anketirali le mladostnike, saj menimo, da je pri razumevanju vzgojnega procesa njihovo mnenje enakovredno starševskemu mnenju in zdi se, da je v obstoječih raziskavah o vzgojnih stilih velikokrat zanemarjeno.

Kot prevladujoč vzgojni stil pri materah se je pričakovano pokazal avtoritativni (77,3 %), kar je v skladu z našo hipotezo.. Enega izmed razlogov za uporabo avtoritativnega vzgojnega stila pri materah lahko najdemo v pričakovanjih družbe in socializacijskih procesih. Ženska vloga se že od nekdaj smatra kot ekspresivna in afektivna, torej tista, ki skrbi za dobro počutje drugih ljudi (Bern, 1974; v Conrade in Ho, 2001). Podobno trdijo tudi Williams, Radin in Allegro (1992), ki pravijo, da se fante uči, da so instrumentalno kompetentni, dekleta pa, da so ekspresivna, da vključujejo naklonjenost, občutljivost in podporo. Tudi

Gabi Čačinovič Vogrinčič omenja spolno neenakost, ki je lahko vzrok za napetosti v družini, kot posledica porazdelitve moči in strukturiranja vlog. Na podlagi tega se definira tudi delitev dela v družini (v našem primeru lahko to razumemo kot delo z otroki, ki je že od nekdaj razumljeno kot delo žensk) (Čačinovič Vogrinčič, 1998).

Za avtoritativno naravnane starše je značilno, da usmerjajo otrokove aktivnosti, ampak je za tem usmerjanjem prisotna racionalnost in podajanje razlogov za njihove odločitve. Starši z avtoritativnim vzgojnim stilom cenijo ekspresivnost in konformizem, ki ga pa ne dosegajo z omejitvami. Zavedajo se svoje vloge kot odrasle osebe, ampak upoštevajo tudi otrokove interese in razumejo njihovo vlogo (Baumrind, 1970). S 27. vprašanjem smo preverjali, kako se zgoraj omenjen vidik kaže pri mladostnikih v naši raziskavi. Trditev se je glasila: »Oče/mama mi daje jasna navodila o tem, kako naj se vedem, ampak kljub temu razume moje nestrinjanje.« Odgovori mladostnikov so se v povprečju gibali med »niti se strinjam niti se strinjam« in »strinjam se« ter niso pokazali razlik med očeti in materami. Drugi vidik, ki smo ga preverjali je komunikacija med mladostniki in starši. Ker gre pri avtoritativnem vzgojnem stilu za komunikacijo, ki jo razumemo kot »sporazumevanje« in ne »ukazovanje«, smo v sklopu vprašanj o avtoritativnosti dodali sledečo trditev: »Če oče/mama stori nekaj, kar me prizadene, se je pripravljen o tem pogovoriti in, če je storil kaj narobe, prizna napako.« S to trditvijo smo preverjali, kako mladostniki ocenjujejo komunikacijo med njimi in njihovimi starši, pripravljenost staršev za priznanje svojih napak in morebiti tudi podajanje razlogov za svoja dejanja. Tudi pri tem vprašanju ni bilo zaznati razlik med materami in očeti, saj je srednja vrednost odgovorov za matere znašala 4,2 in za očete 4,0. To pomeni, da se mladostniki strinjajo s trditvijo, kar nakazuje na dobro komunikacijo med njimi in njihovimi starši.

Pri drugem raziskovalnem vprašanju smo prav tako kot pri materah, tudi pri očetih preverili, kateri stil se pojavlja kot prevladujoč. Na podlagi literature in raziskav smo sklepali, da lahko pri očetih kot prevladujoč vzgojni stil pričakujemo avtoritarnega. Russell s sodelavci (1998) je ugotovil, da se ga očetje pri vzgoji poslužujejo večkrat kot matere, kar se je pokazalo pri samoocenjevanju in ocenah njihov partneric. Na podlagi tega smo zastavili drugo hipotezo, s pričakovanjem, da bodo mladostniki kot prevladujoč vzgojni stil pri očetih ocenili avtoritarnega.

Pokazalo se je, da je v naši raziskavi prevladujoč vzgojni stil pri očetih avtoritativni (77,3 %), kar ni v skladu z našo hipotezo. Velika izraženost avtoritarnega stila se je pri očetih

pokazala v 8 (12,1 %) primerih, kar je še manj kot pri materah, pri katerih je bil avtoritarni stil prevladujoč v 12 (18,2 %) primerih. Naši rezultati torej ne potrjujejo domnev, da so očetje bolj avtoritarni od mater, saj so mladostniki v naši raziskavi ocenili ravno obratno.

Permisivni vzgojni stil je bil po ocenah mladostnikov izražen pri obeh starših kot najmanj uporabljen. Pri očetih je bil prevladujoč v 7 (10,6 %) primerih, kar je več kot pri materah, kjer je je prevladoval v 3 (4,5 %) primerih. Pričakovali smo, da bo permisivni vzgojni stil izražen v višji meri za oba starša, saj menimo, da je v današnjem času starševanje brez postavljanja meja in pravil prisotno v veliki meri.

Glede na to, da so vsi trije vzgojni stili dokaj enakovredno izraženi za oba starša, smo z naslednjim raziskovalnim vprašanjem preverili, ali se pojavljajo statistično pomembne razlike v uporabi vzgojnih stilov med starši glede na to, kako jih ocenjujejo sinovi in kako hčere. Russell (1998) omenja razlike pri uporabi starševskih stilov predvsem pri očetih. Pravi, da zlasti očetje obravnavajo dečke in dekleta drugače. Pri tem naj bi se glavna razlika pojavljala v reakcijah in odzivih na spolno značilna vedenja in aktivnosti, ki jih lahko v nekaterih primerih spodbujajo ali zavračajo. Kot primer lahko vzamemo pojavljanje agresivnega vedenja pri dečkih in deklicah, ki se ga pri dečkih tolerira v višji meri kot pri deklicah. Tudi Conrade in Ho (2001) sta raziskovala pojavljanje razlik v starševanju očetov in mater glede na spol mladostnika. Ugotovila sta, da matere uporabljajo avtoritativni vzgojni stil v višji meri pri hčerkah kot pri sinovih. Za avtoritarni vzgojni stil se je pokazalo, da ga očetje uporabljajo bolj pri sinovih kot pa pri hčerkah. Pri uporabi permisivnega vzgojnega stila se je pokazalo, da se razlike pojavljajo pri materah. Uporabljajo ga v višji meri pri sinovih.

V naši raziskavi nismo ugotovili statistično pomembnih razlik pri uporabi vzgojnih stilov glede na spol mladostnika. Pri tem je treba dodati, da kvantitativna analiza anket ni najprimernejša metoda za ugotavljanje tovrstnih razlik in bi bilo treba izvesti poglobljene intervjuje s posameznim staršem, da bi lahko lažje zaznali različne pristope glede na spol mladostnikov.

V nadaljevanju smo preverjali, ali so mladostniki starša ocenjevali kot usklajena ali neusklajena v uporabi vzgojnega stila. Pri tem smo kot kriterij usklajenosti določili uporabo enakega stila pri obeh starših.

Vprašanje usklajenosti do danes v literaturi še ni bilo dovolj raziskano. Ena izmed glavnih pomanjkljivosti dela na tem področju do danes je bila skoraj izključna osredotočenost na

raziskovanje materinskih vzgojnih stilov ter zanemarjanje očetovske vloge in prispevka v vzgoji. V večini primerov se v raziskavah ocenjuje vzgojne stile mater in domneva, da očetje vzgajajo na enak način. Žal imamo malo podatkov glede natančnosti teh podatkov. Nekatere študije so ocenjevale vzgojne stile obeh staršev, nato pa so družine, pri katerih sta starša uporabljala različne stile, izključili iz analize ali pa so upoštevali le skupne srednje vrednosti obeh staršev (Gordon Simons, 2007)

Glede na spremembe struktur družin in spreminjajoče se vloge očetov pri razvoju otrok se je začelo poudarjati kompleksnost starševanja s strani obeh staršev in njihov vpliv na razvoj otrok (Winsler, Madigan in Aquilino, 2005). Glede na omenjene metodološke pomanjkljivosti omenjenih raziskav imamo malo znanja o obsegu, v katerem so matere in očetje usklajeni v uporabi vzgojnih stilov.

V naši raziskavi smo predpostavljali, da so starši pri uporabi vzgojnih stilov neusklajeni. Tako razmišljanje podpira že teorija Baumrindove (1991), ki govori o pogosti kombinaciji, ki jo imenuje »tradicionalno starševstvo«. Ta se nanaša na kombinacijo vzgojnih stilov, pri kateri mati in oče predstavljata tradicionalne spolne vloge. Na podlagi njene klasifikacije je v tem primeru mati bistveno bolj odzivna kot zahtevna, medtem ko je oče znatno zahtevnejši. Tudi sami smo predpostavljali podobno in v skladu s tem zastavili hipotezo, da starši pri vzgoji niso usklajeni.

Rezultati so pokazali, da starša pri uporabi vzgojnega stila nista bila usklajena le v 13 primerih (19,7 %), kar močno nasprotuje naši hipotezi, zato jo lahko ovržemo.

Zanimalo nas je tudi, kateri vzgojni stil uporabljata starša, v primerih, ko so mladostniki ocenili, da sta pri vzgoji usklajena. Predpostavljali smo, da bosta starša v primeru usklajenosti uporabljala avtoritativni vzgojni stil. Nismo pričakovali, da bi prevladovala kombinacija dveh avtoritarnih staršev, saj predvidevamo, da se dva starša, naravnana k ukazovanju, težko strinjata glede usmerjanja družine. V primeru, da je en starš avtoritaren, smo pričakovali, da bo drugi starš avtoritativen ali permisiven. Prav tako nismo pričakovali, da bi oba starša uporabljala permisivni vzgojni stil.

Rezultati so pokazali, da je v primeru usklajenosti staršev prevladoval avtoritativni vzgojni stil, kot smo tudi predpostavljali z našo hipotezo. To se je pojavilo v 45 primerih (68,2 %). Glede na to, da ta stil razumemo kot najprimernejšega in se je pri usklajenih starših pojavil v večini primerov, lahko to interpretiramo kot zelo pozitiven izid.

V 5 primerih (7,6 %) sta bila starša usklajena in sta pri tem uporabljala avtoritarni vzgojni stil ter v 3 primerih (4,5 %) permisivnega. Zaradi majhne izraženosti permisivnega stila pri obeh starših je zanimivo, da se je med vsemi 10 starši, ki so jih mladostniki ocenili kot permisivne, pojavila velika usklajenost. Kar 6 staršev (60 %) je bilo pri uporabi permisivnega stila usklajenih s svojim partnerjem. Pri razumevanju vprašanja, zakaj prihaja do usklajenosti v uporabi vzgojnih stilov, nam lahko pomaga teorija asortativnega parjenja.

Na podlagi teorije asortativnega parjenja se pri izbiri partnerja pojavlja tendenca, da izberemo osebo, ki ima podobne karakteristike kot jih imamo sami. To kaže na verjetnost, da se bo antisocialna oseba poročila z drugo osebo, ki je prav tako antisocialna, kar bo pozneje lahko vodilo tudi v uporabo podobnega vzgojnega stila. Podobno se tudi osebe, ki imajo popustljiv (laissez-faire) odnos do življenja pri starševstvu poslužujejo popustljivega/permisivnega starševskega sloga. Podobnost v uporabi starševskih slogov lahko povzroči tudi socializacijski učinek in medsebojni vpliv partnerjev (Gordon Simons, 2007).

Preverili smo tudi, katere kombinacije vzgojnih stilov sta uporabljala starša v tistih 13 primerih, ko nista bila usklajena. Ugotovili smo, da je v 9 primerih neusklajenosti prevladovalo, da je eden od staršev uporabljal avtoritativni vzgojni stil, drugi pa avtoritarnega. V 3 primerih se je pojavilo, da je oče uporabljal permisivni vzgojni stil, mati pa avtoritativnega, ter v enem primeru oče permisivnega in mati avtoritarnega.

Relevantnost vprašanja o uporabi različnih vzgojnih stilov v primeru neusklajenosti staršev se nam zdi smiselna tudi zaradi morebitnega vpliva na razvoj mladostnika. Raziskava, ki jo je izvedel Fletcher s sodelavci (1999; v Gordon Simons, 2007), v kateri se je osredotočil na vpliv različnih kombinacij vzgojnih stilov na adolescente, je pokazala, da so mladostniki z enim avtoritativnim staršem dosegli višje akademske dosežke kot pa tisti, pri katerih sta starša bila usklajena pri uporabi vzgojnega stila, vendar pri tem nobeden ni uporabljal avtoritativnega vzgojnega stila.

Zaradi velike usklajenosti med starši smo preverili, ali se mogoče razlike kažejo pri starših deklic in starših dečkov. V raziskavi je sodelovalo 32 dečkov, od teh je bilo 24 (75 %) primerov, pri katerih so bili starši pri vzgoji usklajeni. Od deklic, ki jih je v raziskavi sodelovalo 34, so bili starši usklajeni v 29 primerih (85,3 %). Čeprav je procentualno pri deklicah usklajenost nekoliko višja, ne moremo ugotovitev posploševati na populacijo, saj hi-kvadrat test ni pokazal statistično pomembnih razlik.

Zanimalo nas je tudi, koliko je staršev, za katere mladostniki ocenjujejo, da pri vzgoji uporabljajo več kot en vzgojni stil. Menim, da je potrebno, da v raziskavo dodamo to raziskovalno vprašanje, saj lahko sklepamo, da čistih vzgojnih stilov pri vzgoji ni. Pri opisovanju vzgojnih stilov govorimo o analitskih tipih, ki pa predstavljajo ekstreme, ki se kot taki v praksi redko pojavijo v čisti obliki.

O tem govorita tudi Peček Čuk in Lesar (2009), ki sta to pokazali v svoji raziskavi, kjer sta zaključili, da se pri vzgoji pogosto pojavlja oz. izmenjuje več vzgojnih stilov, vseeno pa je eden prevladujoč. Iz teh razlogov smo preverjali, v kolikih primerih je prišlo do pojava dveh vzgojnih stilov pri anketirancih. Kot merilo za pojavljanje več kot enega vzgojnega stila smo določili mejo 3 točk v razliki med prevladujočima vzgojnima stiloma. To pomeni, da smo primere, ko je razlika med stili bila 3 točke ali manj, definirali kot tiste, kjer prevladujeta dva vzgojna stila. To se je pojavilo pri očetih v 11 primerih (16,7 %) in pri materah v 12 primerih (18,2 %).

Prevladovala sta avtoritarni in avtoritativni vzgojni stil. To je bilo tudi pričakovano, saj imata oba stila kar nekaj podobnosti. Podobnosti se kažejo pri razdelitvi vlog. V obeh vzgojnih stilih so vloge razvidne in določene. V obeh primerih so vključeni tudi ukrepi. Stila se najbolj razlikujeta v delitvi odgovornosti, saj je pri avtoritativnem stilu odgovornost obojestranska, pri avtoritarnem pa enostranska. Velika razlika med stiloma je tudi v razgovoru, ki v avtoritativnem pristopu temelji na dogovarjanju, pri avtoritarnem pa govorimo o enosmerni oz. ukazovalni komunikaciji (Poštrak, 2003).

5.1 SKLEPI

Glede na mnenja mladostnikov v raziskavi lahko strnemo naslednje sklepe:

- Med materami in očeti nismo ugotovili razlik v uporabi vzgojnih stilov, saj pri obeh prevladuje uporaba avtoritativnega vzgojnega stila.
- Starši so pri vzgajanju otrok usklajeni v 80,3 %.
- Spol otroka ne vpliva na izbiro vzgojnega stila pri starših.
- Starši deklet niso bolj usklajeni pri vzgoji kot starši dečkov.
- Pri 17,4 % staršev smo zaznali prevladovanje dveh vzgojnih stilov, kar je v skladu s teorijo, da pri vzgoji uporabljamo več vzgojnih stilov.

5.2 PREDLOGI

Glede na ugotovitve podajamo sledeče predloge:

- V nadaljnjih raziskavah bi bilo smiselno vključiti tudi starše, da bi pridobili še njihov pogled na lastno vzgojo in vzgojo partnerja, kar bi omogočilo primerjavo rezultatov z odgovori mladostnikov.
- Metodološke pomanjkljivosti naše raziskave kažejo na to, da bi za lažjo analizo in ugotavljanje določenih razlik pri starših bilo primernejše uporabiti intervju.
- Raziskavo bi lahko nadgradili tako, da bi v vprašalniku dodali še sklop vprašanj za kaotično vzgojo. Na ta način bi pridobili še podrobnejši vpogled v uporabo vzgojnih stilov.

6 UPORABLJENA LITERATURA

Bergant, M. (1994). *Nove teme pedagoške sociologije in sociologije reforme šolanja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut filozofske fakultete.

Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine.* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2007). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.

Erikson, E. H. (1973). *Identität und Lebenszyklus*. Frankfurt/M: Suhrkamp.

Gillis, J. (1999). *Mladina in zgodovina: tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes*. Šentilj: Aristej.

Gogala, S. (2005). *Izbrani spisi*. Ljubljana: Dvatisoč.

Gordon, T. (1983). *Trening večje učinkovitosti za učitelje.* Ljubljana, svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

Hauck, P. (1998). *Uspešna vzgoja otrok.* Ljubljana: Mladinska knjiga.

Kompare, A., Stražišar, M., Dogša, I., Vec, T. in Curk, J. (2011). *Psihologija: spoznanja in dileme. Učbenik za psihologijo v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja.* Ljubljana: DZS.

Kroflič, R. (1997). *Med poslušnostjo in odgovornostjo.* Ljubljana: Vija.

Lavrič, M. (2011). *Mladina 2010*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino.

Millot, C. (1983). *Anti-pedagog Freud. V: Gospostvo, vzgoja, analiza*. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.

Naterer, A. (2013). *Socializacija in socialne formacije*. Maribor: Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo.

Peček Čuk, M., Lesar, I. (2009). *Moč Vzgoje.* Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.

Poštrak, M. (2003). *Kaj posebnega lahko ponudi socialno delo pri delu z mladimi*. Šolsko svetovalno delo, 8, 3–4: 26–33.

Satir, V. (1995). *Družina za naš čas.* Ljubljana: Cankarjeva založba.

Švab, A. (2001). *Družina: od modernosti k postmodernosti.* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, M. (2008). *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ule, M., Kuhar, M. (2003). *Mladi, družina, starševstvo.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

SPLETNI VIRI

Baumrind, D. (1970). *Socialization and Instrumental Competence in Young Children*. Pridobljeno 10. 6. 2018 s https://www.jstor.org/stable/42642147?seq=1#page_scan_tab_contents

Bretherton, I. (1992). *The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth.* Pridobljeno 28. 3. 2018 s http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/online/inge_origins.pdf

Conrade, G., Ho, R. (2001). *Differential parenting styles for fathers and mothers*. Pridobljeno 28. 3. 2018 s https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1080/00049530108255119

Čačinovič Vogrinčič, G. (2000). *Vzpostavitev in ohranjanje svetovalnega odnosa: postmoderno v terapiji in svetovanju.* Pridobljeno 28. 3. 2018 s *https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-ZM2FWNFR*

Gordon Simons, L. (2007). *Linking Mother–Father Differences in Parenting to a Typology of Family Parenting Styles and Adolescent Outcomes.* Pridobljeno 10. 6. 2018 s http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.856.6259&rep=rep1&type=pdf

Jeriček Klanšček, H., Kordeš, U. (*2001*). *Komunikacija kot spiralno približevanje*. Pridobljeno 28. 3. 2018 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-RLCAMTPM/

Johnsson, R. (2011). *Transactional Analysis Psychotherapy - Three Methods Describing a Transactional Analysis Group Therapy*. Pridobljeno 28. 3. 2018 s https://lup.lub.lu.se/search/ws/files/5550007/2175330.pdf

Kan, M., McHale, S., Crouter, C. (2008). *Interparental Incongruence in Differential Treatment of Adolescent Siblings: Links With Marital Quality*. Pridobljeno 28. 3. 2018 s http://onlinelibrary.wiley.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/10.1111/j.1741-3737.2008.00494.x/pdf

Mesec, B. (2009). *Skripta I - Kvalitativna metodologija, akcijsko in evalvacijsko raziskovanje.* Pridobljeno 19. 6. 2018 s https://sites.google.com/site/kvalitativnametodologija/metodologija-i/skripta-i

Mikulincer, M., Shaver, P. R., Pereg, D. (2003). *Attachment theory and affect regulation: The dynamics, development, and cognitive consequences of attachment-related strategies.* Pridobljeno 28. 3. 2018 s http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.131.142&rep=rep1&type=pdf

Nanu, E., D. (2015). *Attachement and Parenting styles.* Pridobljeno 28. 3. 2018 s https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815049307

Poštrak, M. (1996). *Socialno kulturno delo*. Pridobljeno 28. 3. 2018 s https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-N38GCSKI

Poštrak, M. (2003). *Kaj posebnega lahko ponudi socialno delo pri delu z mladimi*. Pridobljeno s 23. 8. 2018 https://www.fsd.uni-lj.si/mma/gradivo-Postrak/2012011814374612/

Poštrak, M. (2015). *Koncepti socialnega dela z mladimi.* Pridobljeno 23. 8. 2018 s https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-6I9TMWUA/405a8118-e90c-4e1d-ba8c-73173a7bb703/PDF

Russel, A., Aloa, V., Feder, T., Glover, A., Miller, H., & Palmer, G. (1998). Pridobljeno 23. 8. 2018 s https://onlinelibrary-wiley-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/pdf/10.1080/00049539808257539

Šugman Bohinc, L. (1998). *Epistemologija socialnega dela II*. Pridobljeno 23. 8. 2018 s https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-5J2HOME5/50e91483-c23d.../PDF

Williams, E., Radin, N., & Allegro, T. (1992). *Sex role attitudes of adolescents rearedprimarily by their fathers: An II-year follow-up.* Pridobljeno 10. 6. 2018 s https://www.jstor.org/stable/23087322?seq=1#page_scan_tab_contents

Winsler, A., Madigan, A., Aquilino, S. (2005). *Correspondence between maternal and paternal parenting styles in early childhood.* Pridobljeno 10. 6. 2018 s https://www-sciencedirect-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/science/article/pii/S0885200605000086

7 PRILOGA

7.1 Anketni vprašalnik

Pozdravljen/-a!

Sem študent Fakultete za socialno delo v Ljubljani. Pripravljam diplomsko delo z naslovom *(Ne)usklajenost staršev pri vzgoji otrok*. Prosim, da mi pomagate pri moji raziskavi. Anketa je anonimna. Zahvaljujem se vam za sodelovanje.

Spol: M Ž

Starost: ___

Vprašalnik o vzgoji

Pred vami je vprašalnik, sestavljen iz skupine trditev, ki jih boste ocenjevali glede na to, v kolikšni meri so značilne za vaše starše. Nanašajo se na celotno obdobje vašega odraščanja. Odgovarjate tako, da obkrožite številko za vsakega starša posebej, v skladu s spodnjo lestvico:

1 – se nikakor ne strinjam

2 – se ne strinjam

3 – niti se strinjam niti se ne strinjam

4 – se strinjam

5 – se popolnoma strinjam

	OČE	**MATI**
1. Občutek imam, da oče/mama meni, da so v dobri družini pravice enake tako za starše kot tudi za otroke.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
2. Čeprav se z očetom/mamo ne strinjava, me prisili, da ga/jo upoštevam.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
3. Ko mi oče/mama naloži delo, zahteva, da to opravim takoj.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
4. Ko oče/mama postavi družinska pravila, ob tem tudi pojasni, zakaj so potrebna.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**

5. Oče/mama me vzpodbudi k pogovoru, ko mislim, da so družinska pravila nerazumljiva.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
6. Oče/mama mi dovoli, da počnem, kar hočem, čeprav se s tem ne strinja.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
7. Ko oče/mama sprejme odločitev, ne dovoli, da bi vprašal, zakaj.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
8. Oče/mama usmerja odločitve v družini z razumevanjem.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
9. Občutek imam, da oče/mama meni, da je pri vzgoji treba uporabiti prisilne ukrepe za izboljšanje vedenja otrok.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
10. Občutek imam, da oče/mama meni, da otrokom ni treba upoštevati pravil samo zato, ker jih je postavil nekdo z avtoriteto.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
11. Razumljivo mi je, kaj oče/mama pričakuje od mene, obenem pa mi daje občutek, da lahko izrazim svoje mnenje.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
12. Občutek imam, da oče/mama meni, da pametni starši že zgodaj naučijo otroke, kdo ima v družini glavno besedo.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
13. Oče/mama redko izrazi svoja pričakovanja o tem, kako naj se obnašam.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
14. Pri sprejemanju družinskih odločitev oče/mama upošteva vse želje otrok.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
15. Oče/mama vedno daje razumljive in smiselne smernice.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
16. Ko ne upoštevam pravil, se oče/mama razjezi.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
17. Občutek imam, da oče/mama meni, da bi bilo v družbi manj nerešljivih problemov, če starši ne bi omejevali otrokovih aktivnosti, odločitev in njegovih želj.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
18. Oče/mama izrazi svoja pričakovanja in me kaznuje, če jih ne izpolnim.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
19. Oče/mama mi dopušča svobodo, da o vsem odločam sam.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
20. Oče/mama me pri družinskih odločitvah upošteva, a se ne odloča izključno na podlagi mojih želja.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
21. Oče/mama se ne počuti odgovornega za usmerjanje in vodenje moje vzgoje.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**

22. Oče/mama ima jasno določena pravila, ki jih je pripravljen/a prilagajati vsakemu od otrok posebej.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
23. Oče/mama pričakuje, da upoštevam nasvete, obenem pa posluša tudi moje mnenje, o katerem se lahko pogovoriva.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
24. Oče/mama prepušča, da si ustvarim mnenje o družinskih vrednotah in da sam odločam o vsem.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
25. Občutek imam, da oče/mama meni, da bi se težave v družbi odpravile, če bi bili starši bolj strogi pri vzgoji otrok.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
26. Oče/mama mi pove, kaj naj naredim in kako naj to storim.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
27. Oče/mama mi daje jasna navodila o tem, kako naj se vedem, ampak kljub temu razume moje nestrinjanje.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
28. Oče/mama meni prepušča odločanje o mojih željah, aktivnostih ali obnašanju.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
29. Oče/mama zahteva, da nekaj naredim, že zato, ker je moj starš.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**
30. Če oče/mama stori nekaj, kar me prizadene, se je pripravljen o tem pogovoriti in, če je storil kaj narobe, prizna napako.	**1 2 3 4 5**	**1 2 3 4 5**